

Een verkennend onderzoek naar links en dierenrechten activisme en extremisme in Rotterdam

In opdracht van:
Gemeente Rotterdam
InformatieSchakelpunt Radicalisering Rotterdam

Onderzoeksinstituten:
COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement en Bureau Beke

Den Haag/Arnhem, februari 2010

Een verkennend onderzoek naar Links en dierenrechten activisme en extremisme in Rotterdam

Deze studie is uitgevoerd door:

L. van der Varst (COT)
T. van Ham (Bureau Beke)
M. Zannoni (COT)
A. van Wijk (Bureau Beke)
J. Kuppens (Bureau Beke)

Den Haag/Arnhem, februari 2010

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	4
1.1 OPDRACHT	4
1.2 CONTEXT	4
1.3 HOOFDVRAGEN	5
1.4 LEESWIJZER	5
2. ALGEMEEN: DEFINITIES, STROMINGEN, MANIFESTATIEVORMEN	6
2.1 INLEIDING	6
2.2 LINKS-ACTIVISME EN EXTREMISME	6
2.3 DIERENRECHTENACTIVISME EN –EXTREMISME: NIET ENKEL LINKS	8
2.4 OVERKOPELENDE OBSERVATIES TEN AANZIEN VAN DEFINITIES EN WERKDEFINITIES	9
2.5 DOMINANTE MANIFESTATIEVORMEN	10
2.5 OORZAKEN	13
3. ROTTERDAM SPECIFIEK: BESCHRIJVING EN ANALYSE	15
3.1 INLEIDING	15
3.2 ANTI-ASIELBELEID	15
3.3 MILIEUACTIVISME	20
3.4 DIERENRECHTENACTIVISME	24
3.5 ANTIFASCISME	27
4. CONCLUSIES	29
4.1 ALGEMEEN	29
4.2 ROTTERDAM SPECIFIEK	31
4.3 AFSLUITEND	34
BIJLAGE 1 LITERATUUR	36
BIJLAGE 2 OVERZICHT ACTIES	37
EINDNOTEN	42

1. Inleiding

1.1 Opdracht

De gemeente Rotterdam werkt actief aan het tegengaan van radicalisering. In de ontwikkeling van dit dossier is de aandacht in de afgelopen jaren verschoven van islamitisch radicalisering naar rechtsradicalisering en recent steeds meer naar extreem links.

Het InformatieSchakelpunt Radicalisering Rotterdam (ISPR) heeft het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement en Bureau Beke opdracht verleend een verkenning uit te voeren naar links-activisme in Rotterdam, mede in het licht van landelijke ontwikkelingen op dit dossier. De verkenning berust primair op dataverzameling en –analyse op basis van openbare bronnen, aangevuld met enkele expertgesprekken. De Rotterdamse situatie is daarbij als uitgangspunt gehanteerd. De verkenning moet input leveren voor de nieuwe trendrapportage van het ISPR. Dit verzoek is gedaan voor het verschijnen van recente rapportage van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) over 'asielextremisme' en de brief aan burgemeesters over risico's rond demonstraties van antifascisten rond de gemeenteraadsverkiezingen.¹

1.2 Context

Binnen de gemeente Rotterdam wordt onder regie van het ISPR gewerkt aan de lokale aanpak van polarisatie en radicalisering. Het zwaartepunt binnen die aanpak ligt op islamitische radicalisering met aandacht voor andere vormen van radicalisering. De nationale overheid faciliteert lokale overheden door het verstrekken van financiële middelen en het bieden van een nationaal beleidskader. Binnen dit kader zijn ook andere vormen van radicalisme benoemd: dierenrechtenactivisme en extreem links. Het zwaartepunt ligt in 2007 echter bij rechts- en islamitische radicalisering, omdat hiervan de grootste dreiging voor de maatschappelijke verhoudingen uitgaat.² Eind 2008 wordt in het operationeel actieplan voor de komende periode extra aandacht gevraagd voor onder meer dierenrechtenactivisme.³ Er zijn inmiddels twee handreikingen verschenen over dierenrechtenextremisme, voor gemeenten en voor bedrijven. De onderwerpen extreem links en dierenrechtenactivisme zijn zeker geen 'nieuwe' onderwerpen. Eerder is met name dierenrechtenextremisme benoemd als prioriteit voor de politie.⁴

Hoewel deze landelijke beleidsontwikkelingen belangrijk zijn, roepen zij gelijktijdig de vraag op in hoeverre links-activisme en -extremisme zich op lokaal niveau manifesteren. Is links-activisme en -extremisme een onderwerp dat zich in Rotterdam manifesteert en waarop de gemeente zich moet voorbereiden? Deze vragen staan centraal in voorliggende verkenning. Mede op basis van de uitkomsten van deze verkenning kan de gemeente keuzes maken over de mate waarin en wijze waarop dit onderwerp additionele aandacht behoeft, in aanvulling op bestaande politieactiviteiten.

1.3 Hoofdvragen

Het ISPR heeft de volgende hoofdvragen voor de verkenning geformuleerd:

- A. Algemeen
 - 1. Welke definities zijn er in de literatuur voorhanden over links-activisme en -extremisme en welke hoofdstromingen worden er onderscheiden? Hierbij dient in ieder geval onderscheid gemaakt te worden tussen activisme en extremisme.
 - 2. Welke dominante manifestatievormen zijn verbonden aan links-activisme en -extremisme?
 - 3. Wat is er in de recente literatuur bekend wat betreft oorzaken van links-activisme en -extremisme?

- B. Rotterdam specifiek
 - 1. Hoe en op welke locaties heeft deze vorm van radicalisme zich in de periode 2004-heden gemanifesteerd binnen de gemeente Rotterdam?
 - 2. Welke risico's zijn er aan dit verschijnsel verbonden, zowel materieel als immaterieel?

Een eerdere conceptrapportage is door het ISPR benut ten behoeve van het ISPR- trendrapport 2009. Dit was de directe doelstelling voor het onderzoek.

Voor deze studie is gebruik gemaakt van openbaar bronnenmateriaal. Het betreft AIVD-rapportages, wetenschappelijke studies, regionale kranten (AD Rotterdam) en internetbronnen, zoals de website van het Vrij Media Centrum Nederland.⁵ In wetenschappelijke databanken is gezocht met de volgende zoektermen: (links) activisme, (links) extremisme, 'left wing activism', 'left wing extremism', 'animal rights activism', 'animal rights extremism'. Er zijn tevens acht verdiepende interviews afgenomen met vertegenwoordigers van organisaties en instellingen die kennis hebben van links-activistische en -extremistische bewegingen. Omwille van de veiligheid is aan hen volledige anonimiteit toegezegd. Wij hebben in het kader van een overkoepelend onderzoek naar Extreem Links voor het Programma Politie en Wetenschap contact gezocht met activistische organisaties om ook hen te vragen naar hun beelden en ervaringen. Tijdens deze interviews zou ook specifiek de Rotterdamse situatie aan de orde komen. Helaas hebben de benaderde organisaties aangegeven geen interview te willen geven.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staan definities, stromingen en manifestatievormen van links-activisme en -extremisme centraal, zowel in het algemeen als in Rotterdam specifiek. Ook is in wetenschappelijke bronnen gezocht naar oorzaken van links-activisme en -extremisme. In hoofdstuk 3 geven wij een overzicht van acties die zich in de periode 2004- oktober 2009 in Rotterdam hebben gemanifesteerd. Dit overzicht is tot stand gekomen door een analyse van publiek toegankelijke informatiebronnen (kranten, websites). Het overzicht is aangevuld met behulp van een eigen overzicht van de ISPR. Ook is de informatie uit de interviews met sleutelpersonen verwerkt. Hoofdstuk 3 bevat daarnaast een beschrijving en analyse per stroming of subthema op organisatie- en actieniveau. Hoofdstuk 4 wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

2. Algemeen: definities, stromingen, manifestatievormen

2.1 Inleiding

In dit theoretische deel geven wij een overzicht van relevante noties uit de literatuur met betrekking tot links-activisme en extremisme. Wij gaan onder meer in op het onderscheid tussen activisme en extremisme. Wij gaan in op definities, manifestatievormen en mogelijke oorzaken van links-activisme c.q. -extremisme. Achtereenvolgens komen aan de orde linksactivisme, en extremisme. Dit wordt gevolgd door een beknopte beschouwing op dierenrechtenextremisme dat vaak gelijk wordt gesteld aan 'extreemlinks', maar dit is zeker niet altijd terecht. In de afsluitende paragraaf 2.3 komen wij tot werkdefinities van links-activisme en van extreemlinks.

2.2 Links-activisme en extremisme

Activisme staat voor al die acties die gericht zijn op het bewerkstelligen van sociale, politieke, economische verandering. Soms wordt hieraan een adjectief toegevoegd, zoals radicaal, gematigd, gewelddadig of politiek. Dit adjectief wordt gebruikt ter onderscheiding van andere vormen van activisme. Het begrip wordt vaak geassocieerd met protest, maar ook met reguliere vormen van politieke participatie of politieke actie. Politieke actie waartoe burgers legio middelen ter beschikking staan variërend van het uitbrengen van een stem tijdens verkiezingen tot directe actie en zelfs politiek geweld.⁶ Wij zijn in deze studie niet geïnteresseerd in de meer conventionele participatievormen of methoden waarop burgers proberen invloed uit te oefenen. Ons studieobject is het zogeheten buitenparlementaire activisme c.q. extremisme.

Er zijn weinig tot geen specifieke definities in de literatuur te vinden. In rapportages van met name de AIVD komen wel specifieke definities terug. Deze definities zijn veelal bedoeld om geconstateerde ontwikkelingen en fenomenen nader te duiden. Ook hebben deze definitie als functie om een onderscheid te maken, veelal tussen datgene dat geen veiligheidsrisico met zich meebrengt en datgene dat dit wel doet. In die zin zijn juist deze AIVD definities beter bruikbaar dan de in de literatuur beschikbare definities.

In het AIVD-Jaarverslag 2004 vinden wij de definitie van *politiek activisme* terug. Hiervan is sprake indien activisten zich van *gewelddadige actievormen en –middelen* bedienen. Hierbij gaat het om de *(dreiging met) geweld tegen personen als ook tegen objecten*.⁷ Als voorbeelden fungeren links-activisme en rechts-extremisme. Dierenrechtenactivisme wordt eveneens als afzonderlijke categorie beschouwd. De begrippen links, rechts of dierenrechten worden niet nader gedefinieerd. In de jaren na 2004 hanteert de AIVD de term '*links-extremisme*'. Ook hier wordt echter geen definitie gegeven. De term lijkt een verzamelbegrip voor activiteiten uit links-activistische hoek: anti-globaliseringsbeweging, anti-militarisme, dierenrechten, anti-asiel- en integratiebeleid, anti-fascisme en milieuactivisme.⁸ Dit blijkt uit het feit dat onder de noemer van links-activisme- en extremisme deze type activisten worden beschreven. In deze rapportage hanteren wij een vergelijkbaar onderscheid in type stromingen of subthema's.

In 2008 definieert de AIVD de term '*activistisch*' als: *personen en groeperingen die opereren op de grens van, maar nog steeds binnen het bestaande politieke spectrum en de grenzen van de democratische rechtsorde*. Onder '*extremistisch*' wordt verstaan: *een beweging die over die grenzen (van de democratische rechtsorde) gaat, waarbij bijvoorbeeld geweld wordt toegepast om doelen te realiseren of men zich bedient van haatzaaiende teksten*.⁹ Evenals in voorgaande rapportages worden enkel de begrippen extreem, extremistisch en extremisme gedefinieerd en niet

de overtuiging van waaruit de actievormen voortkomen. Dit is in lijn met de constatering dat niet zozeer de ideologie van belang is, als wel het radicale karakter van acties (zie onderstaande).

Er is nauwelijks systematisch onderzoek verricht naar links-activisme en -extremisme. De weinige publicaties die er zijn, zoals *'Tien rode jaren. Links radicalisme in Nederland 1970-1980'* (Verbij, 2005) hanteren een beschrijvend perspectief op het activisme in vroeger tijden. Ook zijn enkele publicaties over groeperingen verschenen, zoals *'n Hollandse Stadsguerrilla: terugblik op de Rode Jeugd'* (Dekkers en Dijkman, 1988) en *'Rood Verzetsfront. Aanzetten tot stadsguerrilla in Nederland'* (Moussault en Lust (red.), 2009). Een uitzondering is het artikel *'Links in Beeld'* (Ooijevaar en Kraaykamp, 2005) en de recente verkenning van het IVA. In dergelijke publicaties zijn helaas geen definities terug te vinden. Wel vinden wij ook hier thematische indelingen terug.

De meest algemene definitie van extremisme dateert uit 2006. Extremisme betreft, volgens Buijs, Demant en Hamdy *"al die gedragingen en opvattingen die diametraal staan tegenover democratische instituties en waarden"*.¹⁰ Hoewel er verschillende varianten van extremisme bestaan, onderscheiden zij vijf gemeenschappelijke aspecten:

1. gevoel van acuut en direct gevaar
2. de verwerping van de bestaande orde
3. een utopisch wereldbeeld
4. uitverkorenheid van de eigen groep en
5. toepassing van geweld als legitiem middel in de strijd tegen 'het kwaad'.¹¹

Extremisme wordt opgevat als antipool van democratie. Dit houdt in dat extremisme zich in de kern tegen het gehele democratische systeem als zodanig richt in plaats van tegen specifieke aspecten van dat stelsel. Al eerder (1972) betoogt Schuyt dat onder specifieke omstandigheden activisme waarbij de wet wordt overtreden legitiem kan zijn, de zogenaamde burgerlijke ongehoorzaamheid.¹² Geweld, zo stelt Schuyt, is echter nimmer toegestaan. Hierbij wordt tegelijkertijd de kanttekening geplaatst dat de impact en consequenties van geweldloze actie in sommige gevallen zelfs ernstiger zijn dan daadwerkelijke toepassing van geweld.¹³ Zo kunnen de gevolgen van ogenschijnlijk onschuldige handelingen voor het slachtoffer niet worden onderschat. Temeer indien deze handelingen een stelselmatig karakter krijgen. De buitenwereld zal aan deze handelingen echter minder betekenis hechten; het zijn daarmee veelal verborgen effecten, zo stelt Schuyt.

Ook Frank Buijs heeft onderzoek verricht naar 'de beweging' en links geweld in Nederland. Volgens hem heeft extreem-links *"de universalistische pretentie op te komen voor een betere wereld voor iedereen. Het verschil met gematigd links is gelegen in de aard van de nagestreefde veranderingen, hetgeen in de praktijk vooral tot uiting komt in de wijze waarop en de snelheid waarmee zo'n betere samenleving bereikt zou moeten worden"*.¹⁴

In de onlangs verschenen literatuurstudie van IVA beleidsonderzoek wordt ingegaan op het onderwerp linksextremisme. In een beschouwing van de schaarse literatuur op dit vlak komen zij tot de conclusie dat de politieke ideologie van extreemlinks nauw samenhangt met enerzijds het socialisme, de sociaaldemocratie, het anarchisme en het communisme en anderzijds met meer geïdeologiseerde domeinen als dierenrechten, feminisme, woningnood, pacifisme, bewapening en antimilitarisme, immigratie en integratie, milieu of antiglobalisme. Deze domeinen zijn historisch niet geheel toe te rekenen aan 'links', maar hebben zich ook in het linkse politieke spectrum ontwikkeld, aldus de onderzoekers.¹⁵ Behalve als politieke ideologie is extreemlinks volgens de onderzoekers eveneens te kenschetsen als een levensbeschouwelijke ideologie en levensstijl. Het

IVA haalt Ooijevaar en Kraaykamp aan die stellen dat de ‘gemeenschappelijke noemer van extreemlinkse groeperingen is dat er gestreden wordt voor een betere wereld, waarbij de gelijkheidsideologie hoog in het vaandel staat, maar die tegelijkertijd ook utopisch is.’¹⁶ Die betere wereld is groener, socialer, vreedzamer dan de huidige en begint bij jezelf: bij solidariteit en tolerantie. In extreemlinkse kringen is het belangrijk om naar politieke overtuiging te leven. Extreemlinks zet zich af tegen de negatieve economische en maatschappelijke effecten van individualisering.

Ook verwijst het IVA naar de rol van afkomst: "extreemlinkse personen komen uit een ‘rood nest’, met weinig economische hulpbronnen. Ze zijn meestal onkerkelijk en antiklerikaal, en hebben dat van huis uit meegekregen. De binding met formele politieke partijen is dikwijls zwak, in het bijzonder op landelijk niveau. Men is politiek sterk geïnteresseerd, maar dat uit zich niet in partijpolitieke zin. Veeleer ligt het accent op onconventionele politieke participatie. Extreemlinks is ‘issue-focussed’ en dat kan zowel een overwegend lokaal als een mondiaal perspectief met zich meebrengen.”¹⁷

Het IVA komt tot de volgende samenvatting van 'de ideologie van extreemlinks in Nederland.' Extreemlinks heeft:

1. een positieve oriëntatie op ‘het eigene’ (de eigen linkse gemeenschap én levensstijl; soms ook de Nederlandse nationale identiteit), met een expliciet open houding ten aanzien van ‘het vreemde’;
2. een in meer of mindere mate geprofileerde politieke stijl van afkeer van en/of afzetten tegen de gevestigde politiek en kerk, politieke codes en maatschappelijke gedragsregels;
3. en een sterke hang naar utopisch denken.
4. Verder heeft extreemlinks (iv) geen duidelijk of liever geen eenduidig vijandbeeld. Vijandbeelden vloeien voort uit de ‘issue focussed’ strijd tegen sociaaleconomische ongelijkheid en uitbuiting, tegen de ongelijke behandeling van vrouwen of etnische groepen (vluchtelingen), tegen milieuvervuiling, tegen dierenmishandeling, of – en vooral – tegen extreemrechts.¹⁸

2.3 Dierenrechtenactivisme en –extremisme: *niet enkel links*

In tegenstelling tot de communis opinio is de strijd voor dierenwelzijn en/of -rechten niet enkel een links actiethema. Ook sommige nationalistische en extreemrechtse groeperingen begeven zich op dit actieterrein. Vandaar dat dit activisme c.q. extremisme in een aparte paragraaf wordt behandeld.

De AIVD brengt in 2009 een strikte scheiding aan tussen de begrippen dierenrechtenactivisme en -extremisme. Dit wordt van belang geacht vanwege het maken van een duidelijk onderscheid tussen activiteiten die *binnen* en activiteiten die *buiten de wet* vallen, maar ook vanwege veranderende maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de wijze waarop dergelijke activiteiten worden beoordeeld.¹⁹ Onder **dierenrechtenactivisme** wordt verstaan: *het fenomeen waarbij personen of groepen op buitenparlementaire wijze, maar binnen de grenzen van de wet, streven naar verbetering van dierenrechten.*²⁰ **Dierenrechtenextremisme** is *het fenomeen waarbij personen of groepen bij het streven naar verbetering van dierenrechten, bewust over de grenzen van de wet gaan en (gewelddadige) illegale acties plegen.*²¹ Onder deze personen worden diegenen verstaan die bereid zijn misdrijven te plegen, zoals geweld, intimidatie en brandstichting, in hun streven naar gelijkwaardiger rechten voor dieren. Hierbij wordt opgemerkt dat niet alleen ernstige bedreigingen impact kunnen hebben, maar dat ook minder ingrijpende acties grote impact hebben (denk bijvoorbeeld aan het langdurig stalken van personen en/of het uiten van

dreigementen telefonisch of per email). Gelet op de druk die door extremisten wordt uitgeoefend op personen en instanties en de impact die hiermee gepaard kan gaan, beschouwt de AIVD dierenrechtenextremisme als een bedreiging voor de democratische rechtsorde.

De AIVD merkt tevens op dat het extremistische karakter voornamelijk tot uitdrukking komt in de acties. De ideologie waarbinnen dieren identieke rechten worden toegekend als mensen dient daarbij als inspiratiebron. Aangezien het streven van dierenrechtenextremisten momenteel volgens de AIVD *niet* gericht is op het realiseren van ingrijpende maatschappelijke veranderingen of beïnvloeding van politieke besluitvorming door middel van ernstige ontwrichting van de maatschappij en/of het aanjagen van angst onder de bevolking, worden extremistische activiteiten *niet* als terrorisme getypeerd.²² Wij plaatsten hierbij de kanttekening dat, met name binnen het dierenrechtenextremisme, de acties gericht lijken te zijn op het opwekken van angst binnen een gehele sector, eigenlijk alle partijen die direct dan wel zijdelings betrokken zijn of in verband worden gebracht met proefdiergebruik. Hierbij wordt eveneens getracht personen en/of organisaties te dwingen bepaalde dingen te doen, te laten of daarvan juist af te zien, door middel van het gebruik van niet-democratische methoden, met andere woorden buiten de reguliere democratische paden van beïnvloeding en invloedsuitoefening om. Dat is in potentie schadelijk voor de democratische rechtsorde, zeker indien blijkt dat de methode succesvol is (en navolging vindt).

2.4 Overkoepelende observaties ten aanzien van definities en werkdefinities

In de onderstaande paragrafen gaan wij in op beschikbare definities en afbakeningen van het onderwerp radicalisering, activisme en extremisme. Wij constateren dat er weinig tot geen definities worden gegeven van deze begrippen voor zover het de ideologische component betreft. De door de overheid gehanteerde definitie van extremisme is vrij ruim. 'Extremisme' kan pas na daadwerkelijke actie, een *concrete daad*, worden vastgesteld. Een daad waarbij de wet wordt overtreden met het doel hiermee veranderingen teweeg te brengen wordt als extremisme beoordeeld. Ongeacht de manier waarop dit gebeurt.

Het centrale onderscheid is daarmee dat tussen actiemiddelen die binnen en actiemiddelen die buiten de grenzen van de wet vallen, kortom *legale en illegale middelen*. Vervolgens is een verdere differentiatie gemaakt binnen de categorie illegale middelen, namelijk de toepassing van illegale middelen *met geweldsgebruik* en illegale middelen *zonder geweldsgebruik*.

Dimensie	A. Activisme	B. Extremisme
Middelen	Legaal, binnenwettelijk	Illegaal, buitenwettelijk
Geweld	Geweldloos	B.1 Illegaal, <i>zonder (dreiging van) geweldsgebruik</i> B.2 Illegaal, <i>met (dreiging van) geweldgebruik</i>

In principe zit het 'extremistische' aspect in het middel dat wordt geaccepteerd om gewenste doelen te bereiken, maar dit aspect is, volgens de definitie, strikt verweven met het individu of organisatie in wiens naam actie wordt gevoerd. Het ontbreken van duidelijke definities is een handicap in de aanpak, omdat het moeilijk is om vooraf duidelijke grenzen te stellen. Tegelijkertijd volgt hieruit de les dat de situatie en gebeurtenis centraal moet staan. Een terugkerende waarschuwing in de literatuur en ook in rapportages van de AIVD betreft het niet onderschatten van de niet-gewelddadige acties. Ook niet-gewelddadige acties kunnen vergaande effecten hebben op slachtoffers en dergelijke. Dit betekent dat per situatie moet worden gekeken naar de mogelijke negatieve veiligheidseffecten voor de persoon zelf dan wel voor derden.

Werkdefinities

Op basis van de bovenstaande literatuur komen COT en Bureau Beke tot de volgende definities. Onder **links-activisme** verstaan wij: het fenomeen waarbij personen of groepen buitenparlementaire acties uitvoeren in hun streven naar een, in hun perspectief, rechtvaardiger samenleving.

De definitie kan als paraplubegrip worden beschouwd. Deze ruime definitie maakt het mogelijk een zo breed mogelijk scala aan acties te beschouwen.

Op basis van recente AIVD publicaties komen wij tot de volgende definitie van **links-extremisme**: het bij het eigen streven naar een rechtvaardiger samenleving bewust overtreden van de wet door middel van (gewelddadige) illegale acties. Dit omvat alle illegale acties.

Wij voegen hieraan toe een verbijzondering als het gaat om de factor geweld. Dan is sprake van **gewelddadig links-extremisme**: het fenomeen waarbij personen of groepen buitenparlementaire in hun streven naar een, in hun perspectief, rechtvaardiger samenleving acties uitvoeren, waarbij bewust de grenzen van de wet worden overtreden en bedreigd wordt met of daadwerkelijk geweld tegen personen.

In de rest van deze rapportage hanteren wij deze werkdefinities, maar blijft het noodzakelijk om zowel aandacht te besteden aan activisme als aan extremisme, juist vanwege het feit dat het accepteren van geweld pas in de uitvoeringspraktijk blijkt.

2.5 Dominante manifestatievormen

In AIVD- nota's worden actiemiddelen genoemd die activisten c.q. extremisten hanteren. Voorbeelden hiervan zijn in het onderstaande overzicht opgenomen. Er is geen nader onderzoek verricht naar de actiemethoden of naar de relatie tussen de officiële visie op geweld van groeperingen versus de eigen actiepraktijk: de meeste organisaties zijn tegen geweld, maar hoe pakt dit in de praktijk uit? Er is, uitgezonderd de studie van Buijs, geen onderzoek uitgevoerd naar de prevalentie van links-activistische of -extremistische manifestatievormen. We weten daarnaast niet in hoeverre bepaalde actiemethoden effectief blijken te zijn en de mate waarin beoogde doelen worden gerealiseerd.

Tabel 1: Manifestatievormen van links-activisme en -extremisme (die acties waar geweld wordt gebruikt)

Stroming/actiethema	Manifestatievormen (periode 2004- heden)
Anti-globaliseringsbeweging	Protest, demonstratie
Milieu	Bezettingen
Antimilitarisme	Bekladding en vernieling (directe acties)

Anti-asiel- en integratiebeleid	Demonstratie, blokkade, op personen gericht (taarten e.d.), protest, verbale uitlatingen, intimidatie, 'naming & shaming'
Antifascisme	(Tegen)demonstratie, confrontatie/geweld tegen personen, verbale uitlatingen, verzamelen inlichtingen en beïnvloeden lokale autoriteiten, incidenteel beroving
Dierenrechten	Demonstratie, pamfletten, blokkade, brandstichting, sabotage, materiële vernieling, openlijke geweldpleging, op personen gericht (spugen), bekladding, home-visits, bedreiging, lawaaiprotesten

Uit bovenstaande tabel komen verschillende actiemiddelen naar voren. Die middelen bevinden zich op een spectrum dat gaat van vreedzaam (demonstratie, verspreiden van pamfletten) tot intimiderende en gewelddadige acties (vandalisme, geweldpleging). Het zijn al met al vrij eenvoudige actiemiddelen. Deze actiemiddelen kunnen worden afgezet tegen de acties die zich in Rotterdam manifesteerden: *in hoeverre zien we vergelijkbare aspecten terug in Rotterdam en in hoeverre wijkt het Rotterdamse beeld hiervan af?* Die vraag zullen we in het afsluitende hoofdstuk beantwoorden.

Een verwante vraag is of er in protestuitingen gedifferentieerd kan worden tussen de verschillende actiethema's of stromingen? Met andere woorden, *in hoeverre gaat activisme c.q. extremisme binnen een bepaalde stroming gepaard met unieke vormen van protest?* Dat activisten c.q. extremisten binnen een bepaalde stroming gedragingen en protestuitingen die zich elders bewezen hebben, imiteren is niet onwaarschijnlijk. Dat constateerde eerder Buijs al.²³ Ook merkt de AIVD op dat anti-asielbeleidactivisten in 2008 modus operandi hanteren die al in de jaren tachtig werden toegepast (door anti-imperialisten), maar ook door de huidige generatie dierenrechtenactivisten. Als voorbeeld worden zogeheten 'naming & shaming' genoemd, waarbij opposenten worden 'bedreigd' met het openbaar maken van hun (bedrijfs- en privé)gegevens. Dit laatste gaat soms gepaard met een oproep tot actie.²⁴

Er zitten patronen in acties en in actieopbouw. Binnen dat patroon kunnen meerdere stappen worden onderscheiden, variërend van het verzamelen van informatie van eventuele doelwitten (via open bronnen), het contacteren en aanschrijven van (vertegenwoordigers van) organisaties, het beleggen van een betoging of betogingen tot het bezoeken van personeelsleden op privé-adressen eventueel gepaard gaand met vandalisme zoals bekladdingen (de zogenoemde 'home-visits'). In het uiterste geval is sprake van brandstichting. De ontplooidde activiteiten kunnen op meerdere momenten worden ondernomen. Opvallend is de combinatie van harde 'prikacties' (vandalisme op privé-adressen) met verder overwegend ludieke en vreedzame protesten. Dat schept onduidelijkheid over wat de werkelijke aard van de actiecampagne of de actievoerders is én houdt tegelijkertijd de uitgeoefende of ervaren druk op slachtoffers reëel. Deze situatie kan een gevoel van permanente onzekerheid teweegbrengen, waarin iedere actie van welke aard dan ook uit voorzorg serieus genomen moet worden. Nadrukkelijk zij opgemerkt dat de acties, tot op heden, niet gericht zijn op het toebrengen van persoonlijk letsel. Dat is in lijn met eerdere bevindingen van Buijs.²⁵

Deze patronen in actiecampagnes zien wij niet zo sterk terug binnen andere stromingen zoals het antifascisme. Wel wordt binnen het antifascisme in Nederland een duurzame actiecampagne tegen nationalistisch of extreemrechts wordt gevoerd.²⁶ Toch zijn er parallellen in modus operandi. Denk hierbij bijvoorbeeld aan 'naming & shaming' van politieke opposanten op het internet, het inwinnen en verzamelen van inlichtingen over tegenstanders en het gebruiken van deze informatie voor het realiseren van beoogde doelstellingen, zoals het voorkomen van een extreemrechtse

demonstratie. Toch zijn de doelwitten van het antifascisme – in casu 'extreem rechts' (demonstraties, feesten, concerten, etc.) - minder plaatsgebonden dan de doelwitten van andere activisten c.q. extremisten. De acties van antifascisten kunnen als gevolg daarvan overal in Nederland worden uitgevoerd, waar het verzet tegen detentiecentra, een milieuvervuilende instantie of dierproeflaboratorium zich (herhaaldelijk) op een vaste plek en tegen dezelfde organisaties of bedrijven manifesteert. In een recente brief waarschuwt de AIVD burgemeesters voor mogelijke acties van de antifascisten gericht tegen politiek partijen die zij als 'extreemrechts' beschouwen. Hiermee waarschuwt de AIVD voor verstoring van de democratische rechtsorde.

Protesten tegen globalisering manifesteren zich op verschillende locaties wereldwijd, maar altijd rond grote conferenties (G8, Klimaatconferenties, Wereldbank). Dat er zich acties zullen voordoen tijdens dergelijke evenementen staat vast. Er worden gericht bijeenkomsten georganiseerd ter voorbereiding op deze acties.²⁷ Ook worden soms speciale websites in het leven geroepen waarop deze voorbereiding kunnen worden gevolgd. Een van de mogelijke voorbereidingen is het volgen van een actietraining. Ook georganiseerd vervoer richting deze evenementen is een teken van voorbereiding. Daarmee is niet gezegd dat bij deze acties ook geweld wordt gebruikt. Rond dergelijke acties ontstaan gelegenheidscoalities en spontane samenwerkingsverbanden tussen groeperingen uit verschillende landen. Groeperingen met een ander geschiedenis en ook mogelijk andere opvattingen over grenzen aan actiemethoden. Ook de dynamiek van actie – reactie is een factor: wat doet de politie? Hoeveel ruimte krijgen activisten?

Binnenlands extremisme (Verenigd Koninkrijk)

Netcu (National Extremism Tactical Coordination Unit) hanteert de term binnenlands extremisme voor de beschrijving van criminele vormen van directe actie die worden ontplooid door individuen of protestgroepen ter realisering van hun beoogde doel. Dit doel is gericht op het voorkomen of veranderen van bepaalde beleidsontwikkelingen, via buitenparlementaire actie. Binnenlands extremisme wordt gewoonlijk geassocieerd met single issue protest (dierenrechten, antiglobalisme), maar ook links- en rechts-extremisme wordt als vorm van binnenlands extremisme beschouwd. De tactieken en protestuitingen variëren en zijn continu aan verandering onderhevig, volgens Netcu. Ook Netcu merkt op dat actiecampagnes niet gericht zijn op het aanbrengen van persoonlijk letsel, maar dat in sommige gevallen het creëren van angst tot de actiedoelen kan behoren, bijvoorbeeld indien campagnes intensief zijn en stelselmatig van aard.²⁸

Een van de trends in het anti-asielactivisme is het verbreden van het actieterrein. Acties richten zich niet uitsluitend op overheden als de makers en uitvoerders van het beleid rond illegale vreemdelingen. De Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) is al jarenlang onderwerp van actie. Een duidelijk zichtbare trend is het verbreden van het actiedomein naar bedrijven die in publiek-private samenwerkingsverbanden diensten leveren ten behoeve van de ontwikkeling, exploitatie of beheer van detentiecentra waar ook illegale vreemdelingen worden geplaatst. In actiecampagnes wordt een – letterlijk groeiende – lijst van betrokken ondernemingen genoemd en ook 'bezocht'. Deze acties richten zich op architecten, ontwikkelaars, bouwbedrijven, beveiligers, facilitydiensten, uitzendbureaus, etc.²⁹ Sinds kort worden bijvoorbeeld ook de financiers benoemd. Op de bijbehorende website wordt niet opgeroepen tot geweld. Wel wordt opgeroepen tot actie. Wat het effect is of wat de interpretatie is van een dergelijke oproep bij derden die zich aangesproken voelen en actie willen ondernemen is niet bekend.

In het recente rapport van de AIVD *Het vuur van het verzet* komt de AIVD tot de conclusie dat het verzet "sinds enige jaren weer structureel is en steeds verder radicaliseert. De acties zijn illegaal en intimiderend. Vernielingen, brandstichtingen, het openbaar maken van namen en zogenaamde 'home visits' zijn ernstige aantastingen van de democratie," aldus de AIVD. "Doelwit zijn niet alleen degenen die het beleid maken en uitvoeren. Ook ondernemingen die diensten aan de overheid verlenen worden getroffen"³⁰

2.5 Oorzaken

Er bestaat een overvloed aan verklaringen voor het gegeven dat mensen buitenparlementaire acties uitvoeren, politiek geweld gebruiken of zich aansluiten bij meer radicale groeperingen: sociologische, politicologische en psychologische theorieën zijn ruimschoots voorhanden.³¹ Die theorieën bieden vooral algemene of deelverklaringen. Verklaringen ook, die niet zijn toegesneden op links-activisme. De meest recente literatuur concentreert zich daarnaast op extreemrechts en in het bijzonder op islamistisch extremisme. Voor oorzaken en verklaringen van links-activisme en -extremisme is het derhalve noodzakelijk terug te grijpen op oudere literatuur dan wel studies naar andere vormen van activisme en extremisme te benutten.

Volgens Buijs kan uit de constatering dat politiek geweld, zeker in Nederland, veelal door eenlingen of enkelingen wordt gepleegd, worden afgeleid dat kenmerken, motieven en beslissingen op microniveau een belangrijke rol spelen.³² In een recent proefschrift naar de beweegredenen van extreemrechtse activisten wordt gerefereerd aan onderzoek naar collectieve actieparticipatie. Binnen dit onderzoek worden drie motieven onderscheiden:

1. *instrumentele motieven*: burgers nemen deel aan collectieve actie vanwege de overtuiging dat zij de sociale of politieke omgeving kunnen beïnvloeden, m.a.w. de verwachte baten van participatie wegen op tegen de kosten;
2. *identificatiemotieven*: identificatie met medeparticipanten en/of verbondenheid met en betrokkenheid bij een bepaalde groep of subcultuur is de reden voor deelname;
3. *ideologische motieven*: participatie komt voort uit een discrepantie tussen overtuigingen en waarden van participanten en bepaalde maatschappelijke normen of wettelijke besluiten.³³

Een meer banale reden voor deelname aan acties is simpelweg de 'kick' en spanning die dit kan oproepen ('thrill-seekers'). Dan wordt actie gevoerd om de actie zelf (vergelijk hooligans die deelnemen aan rellen met supporters van rivaliserende voetbalclubs). Het gaat hierbij onder meer om zogenoemde 'beroepsactivisten' die regelmatig deelnemen aan acties met uiteenlopende doelen.

De motieven zijn dynamisch. Dit wil zeggen dat in verschillende te onderscheiden fasen (oriëntatie, socialisatie en consolidatie) bepaalde motieven zwaarder wegen dan andere. Ook kan bij de ene activist het identificatiemotief de belangrijkste reden tot participatie zijn en voor de ander het ideologische perspectief. Hoewel het onderzoek van Linden (2008) zich concentreert op extreemrechts verklaart zij de bevindingen ook toepasbaar op andere sociale bewegingen.³⁴ In onderhavig onderzoek zijn geen interviews afgenomen met actievoerders zelf. Om die reden is het niet mogelijk zekere uitspraken te doen over de oorzaken of redenen voor deelname aan buitenparlementaire acties in Rotterdam.

Een vergelijkbaar proces van radicalisering?

Evenals Sprinzak (1991) beschouwen Buijs e.a. radicalisering als een proces van 'delegitimering'. Een proces waarin individuen en/of groepen hun geloof in het bestaande maatschappelijk en politiek bestel verliezen en in het uiterste geval het democratische stelsel volledig afwijzen. Dit proces gaat gepaard met drie algemene ontwikkelingsstadia die opgeld doen voor verschillende

type radicalen: vertrouwenscrisis, legitimizeitsconflict en legitimizeitscrisis. Dit proces kan aanvagen vanuit een diepbeleeftde teleurstelling over het functioneren van het democratische stelstel, maar ook vanuit kritiek op een enkel beleidsaspect ('single issue').³⁵ Niet eerder is onderzoek gedaan naar processen van links-radicalisering. Waar ten aanzien van rechts- en islamitische radicalisering gekeken wordt naar de ontwikkeling tot radicaal (een individu ontwikkelt zich als radicaal onder invloed van bepaalde omstandigheden, groepsprocessen en persoonlijke ervaringen), lijkt het links-radicalisme een onontgonnen onderzoeksterrein als het gaat om het ontwikkelingsproces. Links-activisme of -extremisme wordt niet vanuit een procesbenadering beschouwd, maar eerder als iets statisch verondersteld. Het proces waarin personen zich ontwikkelen tot links-radicaal c.q. -extremist is niet eerder als zodanig bestudeerd.

Harde kern en sympathisanten

De informatie over daders van extremistisch geweld is schaars. In een recente studie van Van Leiden e.a. naar notoire ordeverstoorers zijn ook enkele activisten betrokken.³⁶ De criminele carrières van deze activisten kunnen worden gekenschetst als kort, maar intensief. Het merendeel maakt zich daarnaast schuldig aan solofeiten die bij voorkeur gepleegd lijken te worden buiten de eigen (politie)regio. De onderzochte activisten hebben een brede actieradius. Men is mobiel, is georganiseerd en het geweldsgebruik lijkt vooral instrumenteel van aard.

Voor dierenrechtenactivisme c.q. -extremisme ontbreekt eveneens specifieke achtergrondinformatie over daders. Er bestaan aanwijzingen dat vooral jongeren onder 18 jaar vatbaar zijn voor oproepen om zich te mengen in de strijd voor dierenrechten. De aantrekkingskracht zou schuilen in het uitvoeren van heimelijke activiteiten in combinatie met de idee van 'een goede strijd'. De inzet van jonge activisten c.q. extremisten biedt daarnaast het voordeel van relatief milde strafvervolging, indien zij betrappt worden bij het plegen van strafbare feiten. Deze aanwijzingen zijn echter niet gestaafd door harde bewijzen. Indien daadwerkelijk aantrekkingskracht uitgaat (en wordt uitgeoefend) op een jonge generatie, blijft vervolgens de vraag of zij participeren in heimelijke, harde acties of in andere vormen van protest. Verscheidene deskundigen benadrukken dat het aantal organisatoren en initiatiefnemers van acties binnen de verschillende actiethema's klein is. Het zijn veelal dezelfde personen die verantwoordelijk zijn voor een scala aan acties. Zij opereren landelijk. Wel doet de harde kern een beroep op lokale sympathisanten. De mate waarin deze sympathisanten deelnemen aan acties is afhankelijk van het strijdpunt en het type actie.

3. Rotterdam specifiek: beschrijving en analyse

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren wij een overzicht van acties die hebben plaatsgevonden in de periode 2004-heden. Per stroming is in een tabel weergegeven welke acties hebben plaatsgevonden. Hierbij is gebruik gemaakt van het digitale krantenarchief LexisNexis en internet waaronder met name de website www.indymedia.nl.³⁷ De bijlage bevat een korte toelichting op de acties. In dit verkennende onderzoek ligt het zwaartepunt op actie- en groepsniveau. Per stroming of subthema geven wij dan ook een beschrijving en analyse op organisatie- en actieniveau.

3.2 Anti-asielbeleid

Naar aanleiding van de bouw van een uitzetcentrum bij Rotterdam Airport (UC Zestienhoven) hebben in Rotterdam en daarbuiten meerdere acties plaatsgevonden die door diverse organisaties georganiseerd werden, waaronder actiegroepen, een politieke organisatie³⁸ (de SP) en maatschappelijke bewegingen als het humanistisch verbond.³⁹ Actiegroepen die zich specifiek op het uitzetbeleid van de overheid richten, zijn ‘Geen bloed aan mijn handen’, ‘Werkgroep Stop Deportaties’ (WSD), Actiegroep ‘Onbegrensd’, ‘Sluit de uitzetcentra’, ‘Sluit de Deportatiecentra’, ‘Winterschilders’ en ‘Betonrot’ en de website ‘Joke Kaviaar’.

In 2006 werd een website, jokekaviaar.nl, over UC Zestienhoven opgezet.⁴⁰ Later volgde vrijheidvanbeweging.nl, waarop een zwartboek over het UC in Rotterdam te vinden is dat start met gebeurtenissen uit 2006. De informatie uit dit Zwartboek is afkomstig van een vrouw die deel uitmaakte van een bezoekgroep en daarbij in contact kwam met gevangenen.⁴¹ In 2007 vond de eerste succesvolle actie in Rotterdam tegen UC Zestienhoven plaats toen actievoerders van WSD zich vastketenden aan het toegangshek. Daarmee protesteerden zij tegen de uitzetting van mensen zonder verblijfsvergunning⁴² en niet zozeer tegen de omstandigheden waarin deze mensen vastgehouden worden. WSD had in 2006 al bekendheid vergaard bij protesten tegen de bajesboten in Rotterdam, waarvan er in totaal vijf gehouden zijn, vier in 2006 en één in 2007.⁴³ In 2006 vond eveneens een actie van de Europese Organisatie ter bescherming van de Rechtspositie van Gedetineerden (EORG) plaats⁴⁴, waarbij zij gesteund werden door meerdere organisaties.⁴⁵

In 2007 was architectenbureau EGM samen met Dura Vermeer en Van Wijnen slachtoffer van ‘Geen bloed aan mijn handen’, toen meerdere panden van deze bedrijven met verf en leuzen besmeurd werden.⁴⁶ EGM architecten is daarna ondermeer doelwit geweest van lawaaidemonstraties, doodligacties en het afleveren van ‘oefen-illegalen’ (WSD). Daarnaast wordt online opgeroepen tot het sturen van een protestbrief.⁴⁷ Ook Ballast Nedam en Strukton zijn in 2008 – als

gevolg van deelname aan de bouw van het UC in Rotterdam – al slachtoffer geweest van acties van respectievelijk ‘Geen bloed aan mijn handen’ en actiegroep ‘Gebroken Gla(n)s’.⁴⁸

In 2009 heeft ‘Betonrot’ het huis van een architect die meewerkt aan de bouw van een nieuw UC in Rotterdam besmeurd met rode verf. Deze actie moet volgens de groep ook gezien worden als een waarschuwing aan alle andere medewerkers en bedrijven die bij de bouw van het UC

betrokken zijn.⁴⁹ Andere acties in 2009 kwamen vanuit WSD en 'Sluit de Uitzendcentra'. Voorheen was WSD voornamelijk betrokken bij acties waarbij actievoerders zich vastketenden aan toegangshekken bij UC's, maar in 2009 werd het accent gelegd op het voorkomen van nieuwbouw. Daarbij werd de aandacht voornamelijk op DC16, een consortium van een groep bedrijven, gevestigd. De bij DC16 betrokken bedrijven zijn Ballast Nedam, Strukton, EGM architecten, ISS Facility Services en ingenieursbureau Smits van Burgst. Zo is in april 2009 onder meer een lawaaidemonstratie bij EGM Architecten gehouden.⁵⁰ Recent vonden acties plaats in Maarssen bij Strukton en bij de gemeente Haarlemmermeer, tijdens een raadsvergadering waarin ook gesproken werd over de nieuwbouw van het cellencomplex bij Schiphol.⁵¹

Ook worden er nog geregeld wakes gehouden bij het UC in Rotterdam, zowel door individuele personen als door politieke partijen als de SP.⁵² Het feit dat ook tot actie opgeroepen wordt op het krakersforum, geeft aan dat er steun vanuit de kraakbeweging is voor deze actie en er wellicht ook sprake is van verwevenheid van mensen uit de kraakbeweging en voornoemde organisaties.⁵³ Daarnaast werd geprotesteerd tegen de inburgeringsplicht. Van platform 'Stop de inburgeringsplicht' is echter sinds 2006 niks meer vernomen.⁵⁴

De acties rond de Rotterdamse detentiecentra en het uitzetcentrum op Rotterdam Airport zijn eveneens terug te vinden in jaarverslagen van de AIVD.⁵⁵ De protestacties hebben een vrij duurzaam karakter, oftewel vinden al langere tijd plaats op min of meer dezelfde locaties in Rotterdam. Het protest tegen de detentiecentra is, ook in Rotterdam, geen nieuw verschijnsel. Uit een notitie van de politie Rotterdam-Rijnmond komt naar voren dat deelnemende actievoerders niet enkel uit Rotterdam, maar uit het hele land afkomstig zijn (zie ook onderstaande)⁵⁶ Dit is in overeenstemming met de opmerking van een deskundige waaraan in paragraaf 3.5. werd gerefereerd. Tijdens demonstraties nemen circa 35 personen deel, zo gaat de notie verder. Het risico voor versterking van de openbare orde en veiligheid is nihil.

Organisatieniveau

Het aantal actiegroepen dat zich richt tegen instanties die onderdeel zijn van het asielbeleid, is aanzienlijk. Binnen de bredere actiecampagne geïnitieerd door de WSD zijn meerdere individuen, groepen en organisaties actief. Ogenshijnlijk nemen telkenmale dezelfde personen deel aan de gematigde acties, zo gaf één van de respondenten aan. Binnen de campagne Stop DC16!, die zich specifiek richt op de deelnemende DC16-consortiumpartners, worden ook deelnemers uit steden als Nijmegen, Utrecht en Leiden gemobiliseerd.⁵⁷ Tijdens de meest recente lawaaidemonstratie bij EGM in Rotterdam, op 28 juli 2009, demonstreerden ongeveer vijftien personen gedurende driekwartier. Met toeters en sirenes werd, hoewel luidruchtig, vreedzaam geprotesteerd.

Op 23 augustus 2009 breekt brand uit in enkele gebouwen rond het detentiecentrum Zestienhoven. Op meerdere websites verschijnt een verklaring (in het Engels) waarin de actie wordt opgeëist door 'The Anarchist Fire' (zie onderstaande). Het bericht wordt eveneens in het actieoverzicht op de campagnewebsite Stop DC16! geplaatst. De actie is tot op heden in Rotterdam enig in zijn soort, maar past wel binnen de contouren van actiecampagnes, campagnes die wat betreft de toegepaste actiemiddelen op termijn intensiever worden. De brandstichting wijst in de richting van een verharding van actiemethoden. Het incident wordt door de AIVD in de inleiding van het rapport *Het vuur van het verzet* genoemd als illustratie van de door de AIVD gesignaleerde verharding. Tegelijkertijd blijft een actie als deze uitzonderlijk.

Er is internationale aandacht vanuit activistische media voor de acties in Nederland. De internationale samenwerking tussen organisaties is, afgezien van de zogenoemde 'border camps'

beperkt, zo stelt de AIVD. In het claimbericht voor de actie in Rotterdam wordt expliciet aangegeven dat de actie is uitgevoerd op de eerste dag van een 'No-border Camp' dat plaatsvond in Griekenland. Het protest richt zich zowel op de direct betrokken bedrijven als op het Europese beleid.

Detention centre construction site firebombed!*AF -23.08.2009 19:24*

In the early hours of August 23rd we sabotaged the construction of a new migrant-detention centre at the Fair Oaksbaan, Rotterdam Airport in The Netherlands. We set fire to the on-site offices used by the management of the planning and construction companies responsible for the construction. All companies involved in planning, design, construction and exploitation make a profit out of the incarceration of people, ahead of their deportation. They support the repressive system that seeks to break the dignity of migrants, exploit and even murder them. Our action is aimed at stopping the construction of Fortress Europe. It will certainly not be the last effort to break down walls and fences. The action was planned to coincide with the start of the international No-Border Camp on the Greek island of Lesbos. We call on everyone to set fire to the systems that seek to destroy people.

Yours truly,
The Anarchist Fire⁵⁸

Bij het aantal actieve groepen is overigens een kanttekening te plaatsen. Zo is bijvoorbeeld niet bekend hoe de onderlinge verhoudingen tussen deze groepen zijn. Als gevolg daarvan is het niet ondenkbaar dat acties die worden ondernomen door één individu (eenling) of een groep onder meerdere namen geclaimd worden. In dit kader is het opmerkelijk dat ook hardere acties, zoals een recente brandstichting bij Rotterdam Airport, staan vermeld in het actieoverzicht van de campagne Stop DC-16!. Dit creëert, in ieder geval richting de buitenwereld, onduidelijkheid over de positie die wordt ingenomen door de beheerder(s) van de website. Naar de buitenwereld toe, wordt een ietwat ambigu signaal afgegeven: wordt de harde actie als legitiem actiemiddel beschouwd (het doel heiligt immers de middelen?) of registreert men enkel de protestacties die tegen het detentiecentrum worden uitgevoerd? De grens tussen bovengrondse, legale en heimelijke, illegale acties is hier op zijn minst niet erg helder. Het idee dat er wel degelijk verbanden bestaan tussen individuen, groepen en actiecampagnes is dan ook niet onwaarschijnlijk.

Een ander voorbeeld in dit kader betreft de harde actie die plaatsvond bij een personeelslid van een van de consortiumpartners. Deze actie is nooit opgeëist, maar vindt plaats binnen een bredere actiecampagne en binnen een patroon dat wij eerder schetsten (zie paragraaf 3.4). Een respondent merkt op dat de WSD elke betrokkenheid en verantwoordelijkheid ontkent. Toch plaatst de harde 'prikactie', mogelijk buiten de wil van de personen achter Stop DC16!, de verder vreedzame campagne in een ander daglicht. Moet de dader of daders achter de harde actie gezocht worden in de kringen die deelnemen aan de andere, legale acties of niet? Is er een bepaalde mate van sympathie, waarin extremere acties niet openlijk worden afgekeurd? Hierop is geen eensluidend antwoord mogelijk. Zolang hierover onduidelijkheid blijft bestaan, blijft eveneens onbekend wie de actievoerders daadwerkelijk zijn. Mogelijk autonoom uitgevoerde harde acties binnen een actiecampagne stralen hiermee negatief af op vreedzame activisten.

Een derde voorbeeld is de constatering van een respondent, dat een bewonersvereniging ingezet werd (wordt) voor het realiseren van (oneigenlijke) politieke doelstellingen. Die vereniging tekent protest aan tegen de aanleg van het detentiecentrum vanwege geluidsoverlast, hoewel het centrum buiten het geografisch bereik van de vereniging zou vallen. De voorzitter van de vereniging zou

tegelijktijd ook deelnemen aan anti-asielbeleidacties binnen de campagne Stop DC16!. Deze 'dubbelrol' wekt bevreemding. Ook zijn de grenzen tussen acties en groepen, in ieder geval voor buitenstaanders, niet altijd helder.

Actieniveau

De activiteiten concentreren zich rond specifieke organisaties/objecten. Daarbij gaat het niet slechts om justitiële (overheids)instanties, maar ook om private partijen, zoals contractpartners binnen het consortium dat verantwoordelijk is voor de aanleg van detentiecentra. Niet al deze consortiumpartners zijn gevestigd in Rotterdam. Aanvankelijk richten acties zich primair op het architectenbureau EGM. Inmiddels is de hele uitvoeringsketen potentieel doelwit van acties.

De acties zijn soms ludiek van aard, zoals het afleveren van 'oefen-illegalen'. Tijdens deze actie trok een klein aantal actievoerders richting EGM architecten. Bij het EGM-kantoor trachten zij actievoerders die zich voordeden als illegalen af te leveren of over te dragen aan personeel van EGM. Na enkele pogingen keerden de actievoerders huiswaarts. Een enkele keer heeft het actieterrein zich van het werkdomein naar het privé-domein verplaatst. Er zijn toen dreigementen geuit aan het privé-adres van een medewerker van EGM. Deze persoon ontving dreigemails, maar ook werd zijn woning en auto beklad met verf en zijn teksten ('Bloed aan je handen') achtergelaten. De waarschuwing aan het adres van het personeelslid geldt voor het gehele personeel, zo werd duidelijk gemaakt. Hoewel hier geen sprake was van manifeste veiligheidsrisico's, kan de dreiging die hiervan uitgaat op personen niet lichtvaardig worden opgevat.

De frequentie waarmee acties tegen het asielbeleid plaatsvinden is, zeker in verhouding tot de andere varianten, hoog. Het type actie dat wordt gehanteerd is, uitgezonderd de actie in het privé-domein en de brandstichting, gematigd. De andere twee acties, opgeëist door twee claimgroepen, zijn te typeren als extremisme. De gehanteerde actiemethoden bevinden zich aan de uiterste rechterzijde van het actiecontinuüm. Beide acties vallen expliciet buiten de grenzen van de wet. Tevens lijken de acties een waarschuwing te bevatten aan andere betrokken partijen bij de constructie van het detentiecentrum.

Hoewel het merendeel van de acties gematigd is, zijn deze niet zonder gevolgen. Enerzijds betreft het de kosten van voorbereiding op en nasleep van acties: beveiligingsmaatregelen, instrueren en trainen van personeel, maar ook reinigingskosten. Die kosten zijn aanzienlijk. Een respondent gaf een indicatie van gemaakte kosten in de voorbereiding en nasleep van acties. De inschatting van de totale kosten voor één organisatie in de afgelopen twee jaar kwamen neer op ongeveer €100.000. Of en in welke mate er sprake is van bepaalde verborgen kosten, bijvoorbeeld in termen van imagoschade, is niet of nauwelijks inzichtelijk. Wel merkte een respondent op:

"De continue dreiging leidt ertoe dat ons bedrijf zich niet kan profileren zoals zij wenst: als een open en transparante samenwerkingspartner. In het verleden stonden alle foto's van medewerkers met contactgegevens online. Nu niet meer. Er wordt ons nadrukkelijk afgeraden onszelf te profileren op internet. Aan de deur moet een strikt toegangsbeleid worden gehanteerd, om te voorkomen dat ongewenste gasten het pand binnenkomen. Dit levert regelmatig zeer klantvriendelijke situaties op. Tevens is het storend dat bij het intypen van de bedrijfsnaam in Google meer hits over de acties opkomen dan hits over mooie gerealiseerde projecten. Ten opzichte van concurrenten, die deze acties niet kennen, wordt dit als een groot nadeel ervaren. Daarbij moeten opgemerkt worden dat (potentiële) klanten vooralsnog niet negatief op de acties hebben gereageerd."

Bedrijven kunnen zich gedwongen of verplicht voelen in het licht van veiligheidszorg richting het eigen personeel, af te zien van een bepaalde, door hen gewenste, publieke profilering. De openheid en transparante wijze waarmee andere bedrijven zich kunnen profileren, is onverstandig gelet op het mogelijke risico van misbruik van dergelijke gegevens. Een voortdurende terughoudendheid ten aanzien van de publieke informatievoorziening is een noodzakelijk en belangrijk deel van zelfstandig te treffen preventieve maatregelen. Acties kunnen daarnaast schade toebrengen aan het imago van een bedrijf; schade die zich lastig laat meten.

De protestmethoden die worden ingezet, passen binnen een vast actiecampagnepatroon. Er worden vanaf een bepaald stadium gelijktijdig meerdere actiemiddelen ingezet. De meeste acties worden vooraf aangekondigd. De hardere acties komen onverwacht. Doordat onbekend is of en wanneer (en waar) harde acties plaatsvinden, kan dit bijdragen aan een zekere mate van onzekerheid. In principe kan iedere consortiumpartner op een willekeurig moment geraakt worden door een extremistische actie.

Het ligt niet voor de hand dat het activisme tegen het asielbeleid, zeker rond bestaande (blijvende) locaties als Zestienhoven, op korte termijn zal afnemen.⁵⁹ Veranderingen in de aard van het protest zijn niet onwaarschijnlijk (afhankelijk van de beoogde doelstellingen van actievoerders), maar laten zich niet eenvoudig voorspellen. Het, om wat voor reden dan ook, afhaken van een of meerdere betrokken partijen kan de actievoerders het gevoel geven dat de actiecampagne succes heeft. Dit kan aanleiding zijn tot intensivering (en radicalisering) van de actiecampagne.

‘Bloedige’ actie tegen detentiecentrum⁶⁰

ROTTERDAM „Ohw! Is-ie echt dood?” Voorbijgangers schrokken zich gistermorgen een hoedje op de Schiekade in

Rotterdam.

Actievoerders op stoep bij EGM Architecten aan de Schiekade.

FOTO MARCO DE SWART

Voor het architectenbureau EGM lagen een handvol ‘doden’. De met ketchup besmeurde personen waren uiteraard niet werkelijk dood, hielden zich voor dood als protest tegen de bouw van het nieuwe detentiecentrum bij vliegveld otterdam-Airport.

EGM is het bureau dat het ontwerp van het centrum voor zijn rekening neemt. „En daarom staan en liggen we hier,” zegt actievoerder Paul van Werkgroep Stop Deportaties (WSD). “We vinden het belachelijk dat mensen geld verdienen aan het opsluiten van anderen. Bovendien worden de centums zo goedkoop mogelijk gebouwd, waardoor ze onveilig zijn.”

Actievoerders hadden het vorige week al gemunt op de bedrijven die het uitzetcentrum bouwen. Bij bouwbedrijven Strukton in Maarssen en Ballast Nedam in Nieuwegein werden ruiten ingegooid en werden de vestigingen met verf beklad. Toen al beloofden de actievoerders verdere acties. EGM wil geen commentaar geven op de actie.

Extremisme?

Zoals gezegd waarschuwt de AIVD voor verharding van de protesten tegen het asielbeleid. In de praktijk is een – tot op zeker hoogte – ‘voorspelbare’ situatie ontstaan als het gaat om het merendeel van de acties. De acties hebben veelal een zelfde karakter en verloop als eerdere acties, met ludieke aspecten en met terugkerende actiemethoden (lawaidemonstraties, en dergelijke). De

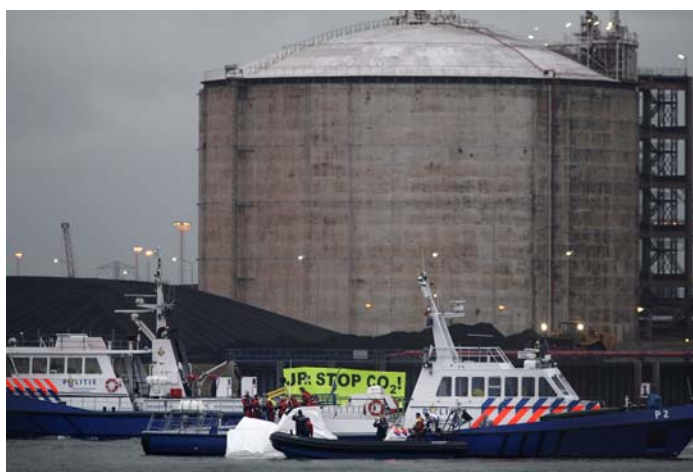
meeste acties en actiegroepen zijn ons inziens dan ook 'activistisch' van karakter en niet 'extremistisch'. Een deel van de acties is volgens de definitie van de AIVD wel extremistisch op het moment dat de wet wordt overtreden. Hiervan is onder meer sprake bij het binnentreden en binnenblijven van een bedrijf ondanks het verzoek om te vertrekken.

De home-visit bij een EGM-directielid en de brandstichting bij Zestienhoven zijn zorgelijke uitzonderingen op dit beeld. Ook die acties waarbij namen en adresgegevens van personen worden genoemd op internet schuiven richting 'gewelddadig extremisme' vanwege het intimiderende karakter hiervan. Dergelijke impliciete en soms expliciete oproepen om in 'actie' te komen kunnen onbedoelde gevolgen hebben wanneer individuen – los van de organisatie of groep die de oproep doet - dit interpreteren als een vrijbrief voor geweld. Ook wordt het veiligheidsgevoel van personen - 'doelwitten' - aangetast. Hiermee is impliciet sprake van het dreigen met geweld of in ieder geval kan het als zodanig worden beleefd door potentiële slachtoffers.

3.3 Milieuactivisme

Eind 2008 heeft Greenpeace kolenschepen die de Rotterdamse havens binnen wilden varen de toegang geblokkeerd uit protest tegen het stoken van kolen voor energieopwekking. Tevens blokkeerden actievoerders van Greenpeace de plek waar E.ON de nieuwe kolencentrale in Rotterdam wil bouwen.⁶¹ In april 2009 en juni 2009 is uit naam van Groenfront! wederom een actie geweest: In april zijn vier activisten de directiekamer van E.ON binnengedrongen met het doel leden van de directie van hun ongenoegen over de aanstaande kolencentrale op de hoogte te brengen en in juni werd het hoofdkantoor van de Benelux bezet⁶², wat ertoe leidde dat dit van 6 uur 's ochtends tot 1 uur 's middags gesloten is geweest.⁶³ Ook in 2007 zijn al acties gevoerd tegen dit bedrijf – door 'kooltje van eigen deeg'-pieten, die kolen rondstrooiden in hoofdkantoren van diverse energiebedrijven in Nederland – en werd op 8 december 2007 de kolencentrale van de E.ON in Rotterdam bezet.⁶⁴ Naast E.ON is ook het consulaat van IJsland slachtoffer geweest van GroenFront! en Saving Iceland⁶⁵, dat een einde aan het zware industrieprogramma eist omdat daardoor natuurgebieden worden bedreigd.

In oktober 2009 protesteert Greenpeace opnieuw in de haven van Rotterdam waarbij de politie uiteindelijk ingrijpt.⁶⁶ De actievoerders wilden met een blokkade in het water de komst van een kolenschip in de haven tegengaan. De blokkade bestond uit een lange kabel waaraan rubberbootjes en piepschuimen ijsschotsen vastzaten. De actievoerders bevonden zich daar bovenop; twee kolenschepen moesten rechtsonkeert maken. De actie was gericht op het vragen van aandacht voor het tegengaan van de CO₂ uitstoot, ondermeer in het licht van de toen nog geplande klimaattop in Kopenhagen. Volgens NOS-berichterijding zijn bij de beëindiging van de actie door de politie 27 actievoerders gearresteerd.⁶⁷ Ook deze vorm van activisme is geen nieuw verschijnsel in Rotterdam. Al eerder, in 2007, hebben Greenpeace en Milieudefensie actie gevoerd tegen petrochemische bedrijven en het transport van palmolie en genetische gemanipuleerde goederen in de Rotterdamse haven. Die acties verlopen volgens de politie Rotterdam-Rijnmond ordentelijk.

Het verzet tegen nieuwbouw van de Kolencentrale op de Tweede Maasvlakte zet zich waarschijnlijk voort.⁶⁸

Organisatieniveau

Binnen het milieuactivisme in Rotterdam zijn twee 'organisaties' actief: Greenpeace en Groenfront!. Groenfront! is geen organisatie, maar een netwerk en actienaam waaronder activisten in wisselende coalities opereren. De groep streeft ernaar door middel van directe actie een direct effect te bewerkstelligen.⁶⁹ Er lijkt sprake van actievoerders die individueel of in kleine gelegenheidscoalities opereren. Elke activist opereert daarbij relatief autonoom en is verantwoordelijk voor zijn eigen daden: het is ieder voor zich (althans in de communicatie richting de autoriteiten).

Groenfront over Groenfront

GF! is geen organisatie. Om te citeren uit het BVD jaarrapport 1998, "GF! is een 'nom de guerre [vrij vertaald: strijdkreet] waaronder radicale milieuactivisten van wisselende samenstelling actievoeren." GroenFront! / EarthFirst! een handige naam om te gebruiken voor jouw geweldloze directe actie. Tegelijkertijd is GF! / EF! een netwerk van radikale natuurliefhebbers en anarchistische ekosaboteurs geworden.

Aan het gebruik van de namen GroenFront! en EarthFirst! zijn een aantal uitgangspunten verbonden:

1. *Aarde voorop, Earth First.* De mens is een deel van de natuur en er volledig afhankelijk van. Dit heet ook wel biocentrisme. Beleidsmatige aanpassingen en technologische oplossingen is niet waar GroenFront! / EF! voor staat. Goede oplossingen voor milieuproblemen komen voort uit het aanpakken van de arrogante rol die de (westerse) mens speelt over de rest van de natuur.
2. *Geweldloosheid.* Geweld tegen personen wordt niet ondernomen onder de naam GroenFront!.
3. *Geen compromissen.* GF! onderhandelt niet met overheden en bedrijven die natuur vernielen of het milieu verzieken. Lobby's en petitie's werken alleen bij een enorme publieke druk. Daarvoor zijn er genoeg andere milieuorganisaties. GroenFront! kiest ervoor met directe actie vervuilende en vernielende activiteiten direct te stoppen, al is het soms tijdelijk. Je kan natuur niet half redden. We geloven niet in compensatieplannen, 'nieuwe natuur' of andere doekjes voor het bloeden waarmee gematigde clubs zich vaak laten inpalmen. No compromise in defense of mother earth!
4. *Horizontaal organiseren.* Daarnaast worden GroenFront! acties horizontaal georganiseerd. We willen geen elite, kader of bestuur. Acties die niet van de basis komen verzanden in belangenstrijd en organisaties of partijen die zich vooral richten op te blijven bestaan, in plaats van op natuur en actie voor moeder aarde.
5. *Krimp.* We wijzen we het huidige economisch model (kapitalisme) af. Het groei- en vooruitgangdenken is niet te combineren met duurzaamheid. Alleen met een flinke krimp van ons gebruik van wat de aarde ons geeft blijft er nog iets over voor onze kinderen en de rest van de natuur. Technologische oplossingen zijn vaak een smoes om door te gaan op de gangbare voet - alleen met kleinschaligheid en een back-to-basics mentaliteit kunnen milieu- en sociale problemen enige kans op oplossing vinden.

Direkte actie

Het verschil tussen symbolische actie (protest) en directe actie (verzet) is of er een direct effect is. Bij symbolische acties denk je aan demonstraties, petitie's enzovoort. Bij directe acties denk je aan bezettingen, blokkades en sabotage. Door een aktiekamp in de bomen kunnen er geen bomen gekapt worden. Door een bezetting van een bouwterrein of sabotage van een geventveld ligt het werk stil. Direkte actie komt in de praktijk meestal pas ter sprake wanneer andere middelen (bijvoorbeeld juridische) zijn uitgeput.

GroenFront! is geen pressiegroep (...) Belangrijker is dat we denken dat we zelf actie moeten ondernemen en de ecocide stoppen omdat niemand, niet de overheid of het bedrijfsleven of je buurman, het voor je gaat doen, en omdat er geen tijd meer is om te blijven wachten...

Omdat wij geen organisatie zijn, maar een netwerk, is het aan ieder individu om zelf te bedenken wat ze willen doen. GroenFront! heeft geen ledenlijst of andere administratie. Als er natuur bedreigd wordt, kan je vrienden, bekenden of buurtgenoten bij elkaar zoeken om een actie te doen onder de naam GroenFront!.

Greenpeace is een professionele, respectabele milieuorganisatie. Zij opereert op meerdere sporen van beïnvloeding, waaronder het aan de kaak stellen van milieuproblematiek door middel van geweldloze en innovatieve acties.⁷⁰ De professionaliteit is in praktijk zichtbaar in de voorbereiding en uitvoering van acties. Het activisme van Greenpeace lijkt verbonden met instrumentele doelen: stopzetten en vertragen van het bouwproces van de Kolencentrale en palmtransporten. De verwachting bestaat dat indien het pleit is beslecht, bijvoorbeeld indien er natuurcompensatie plaatsvindt, het verzet gestaakt zal worden. Onder de Groenfront!-activisten lijken daarbij ook identificatie- en ideologische motieven een rol van betekenis te spelen.

Actieniveau

Milieuactivisten richten hun aandacht op een select aantal multinationals. De ontplooide activiteiten zijn ogenschijnlijk niet heel ernstig of bedreigend, eerder ontregelend. Hiermee bedoelen wij dat het zaaien van verwarring onder het personeel bij het bezetten van een kantoorpand ontregelend kan werken, maar dat de acties niet als doel het toebrengen van fysiek letsel hebben. Toch moet de dreiging die uitgaat op het personeel bij het betreden van een kantoorpand niet worden onderschat. Voor zover bekend, is van het merendeel van de acties geen melding gemaakt bij de gemeente. Dit kan te maken hebben met het terrein waarop actie wordt gevoerd: dit oogt niet als een gemeentelijk domein.

De acties zijn verschillend van karakter. Hier is zowel sprake van wetsovertredingen (betreden privé-eigendom, blokkades), die onder de AIVD-definitie van extremisme vallen, als meer traditionele uitingen zoals een demonstratie. De illegaliteit zit onder meer in het zonder toestemming betreden van privaat grondgebied. Voor zover bekend, is er geen geweld tegen personen toegepast. De acties van Groenfront! monden met regelmaat uit in aanhoudingen. Op de eigen website wordt geweldloosheid expliciet als uitgangspunt benoemd daar waar sabotage als actiemiddel wel expliciet wordt geaccepteerd.⁷¹ Dergelijke acties, waarbij de wet wordt overtreden, vallen formeel onder de noemer extremisme. Echter, voor zover bekend, was van (dreiging met) geweld tegen personen geen sprake.

Greenpeace voert met open vizier actie, waarbij op momenten de grenzen van de wet overtreden (kunnen) worden. Hoewel hun acties vooraf worden aangekondigd, kan sprake zijn van een verrassings- of spelelement: in plaats van op de (afgesproken) actielocatie x wordt op de dag zelf voor actielocatie y gekozen. Een respondent typeerde het activisme van Greenpeace als 'burgerlijk ongehoorzaam'. Vanwege het professionele karakter van Greenpeace zijn eventuele veiligheidsrisico's klein. Acties worden gedegen en professioneel voorbereid en uitgevoerd. Wel kunnen dergelijke acties verstoring van complexe, logistieke processen in de haven tot gevolg hebben. De potentiële economische schade kan om deze reden snel oplopen.

"Protest", zo merkt een respondent op: "kan gepaard gaan met economische schade: verstoring van bedrijfsprocessen en verstoringen in de productieketen. Dat is vooral een economisch risico. Verder zijn de risico's van milieuactivisten tot op heden beperkt. Het is niet zo dat activisme grote impact op de organisatie uitoefent. Ik kan mij echter voorstellen dat kleinere organisaties of particulieren minder weerbaar zijn. Soms bewerkstelligen

acties zelfs positieve effecten. Het dwingt ons als organisatie nog eens kritisch naar bepaalde productieprocessen of het gevoerde beleid te kijken".

Het activisme van Groenfront! is volgens een respondent minder voorspelbaar. De onvoorspelbaarheid komt enerzijds voort uit onduidelijkheid over de vraag wie de actievoerders zijn, wie de verantwoordelijkheid of leiding heeft en wat de doelstellingen zijn. Voor autoriteiten is niet altijd duidelijk wie zij tegenover zich hebben. Anderzijds is er sprake van een lagere graad van professionaliteit in voorbereiding en uitvoering van acties. Het ontlokken van een reactie van de kant van de autoriteiten lijkt een belangrijk (neven)doel.

Meerdere gesprekspartners stelden een interessante vraag. Zij vroegen zich af hoeveel tijd burgers krijgen om hun onvrede te uiten of hoeveel tijd zij daarvoor nodig hebben, met andere woorden, hoeveel tijd en financiële middelen mag de uitoefening van democratische grondrechten kosten? In reactie daarop stelde een deskundige: *"Vaak moet je de actievoerders hun persmoment gunnen. Dat is belangrijk. Dan maken ze foto's en dan is het klaar."* Een niet onbelangrijk doel van actievoerders is het kenbaar maken van hun onvrede of grief, oftewel het publiekelijk verkondigen van een bepaalde overtuiging. De mogelijkheid om dat 'geluid' te laten horen, dat vaak letterlijk moet worden opgevat, is belangrijk. Het is een middel om gevoelens, opvattingen en overtuigingen op een democratische wijze te kanaliseren.

Een ander stelde daarentegen: *"Je kunt jezelf afvragen wat het beoogde doel van betogingen of lawaaidemonstraties bij een bedrijfspand is. Is het doel het informeren van een breder publiek en het beïnvloeden van de publieke opinie of gaat het om de intimidatie en beïnvloeding van personeel? Mijns inziens neigt het eerder naar het laatste. In hoeverre is hier dan nog sprake van de uitoefening van een democratisch grondrecht?"* Indien bij de uitoefening van democratische grondrechten opposenten worden geïntimideerd, dient handhavend te worden opgetreden.

GroenFront! bezet directiekamer E.ON⁷²

Vier GroenFront!-activisten wisten vanmiddag de directiekamers van energiebedrijf E.ON in Rotterdam binnen te komen en zich daar in te sluiten. De activisten verklaarden op zoek te zijn naar de directie voor een pittig gesprek over de bouw van een kolencentrale in Rotterdam. Ondanks nieuwe juridische twijfels over de geldigheid van de vergunning bouwt E.ON door. GroenFront!-activiste Roos van Dijk " Nu een kolencentrale bouwen, is crimineel, de klimaatcrisis oplossen begint bij kolen onder de grond laten. Wij gaan hier pas weg als E.ON toezegt de bouw van de centrale te stoppen. "

Rubrieken: [Laatste Nieuws](#)

Gepost: Tue 14-04-09 14:31:12 - Auteur: [redax](#)

Update 1: De vier bezetters hebben de kamer van Chief Financial Officer Markus Bokelmann bezet. Hoewel hij verschillende boeken over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen op zijn werkkamer heeft staan, vertaalt dat zich nog niet naar de praktijk.

Update 2: De politie heeft rond half zes de bezetters opgepakt en meegenomen naar het politiebureau. De directie van E.ON wilde geen gesprek aangaan.

Extremisme?

Zowel Greenpeace als GroenFront! spreken zich expliciet uit tegen geweld. Wel staan beide organisaties voor directe actie; een actievorm waarbij de grenzen van de wet worden opgezocht en

soms ook worden overtreden. Voor Groenfront is directe actie de belangrijkste actievorm. GroenFront noemt een bezetting, blokkade of bijvoorbeeld sabotage (zie toelichting GroenFront eerder in deze paragraaf) als voorbeelden van directe actie. De acties die hebben plaatsgevonden zijn met name blokkadeacties in de haven. Het risico voor de openbare is beperkt, bijvoorbeeld omdat na politie-ingrijpen de activisten zich niet met geweld verzetten. Wel kunnen zij politie-ingrijpen bemoeilijken, bijvoorbeeld door zich vast te ketenen. Vanwege begane wetsovertredingen zijn sommige acties te typeren als extremisme. Bovendien treedt hinder op en zijn er bedrijfseconomische schades voor direct betrokken bedrijven. Ook het binnendringen van bedrijven en het niet vertrekken na een verzoek hiertoe – zoals bij E.ON – is formeel extremisme. Immers hiermee wordt de wet overtreden. Hierbij past de kanttekening dat voor zover bekend de acties niet gepaard gingen met (de dreiging van) geweld. Er was geen sprake van gewelddadig extremisme.

3.4 Dierenrechtenactivisme

Een van de actieve organisaties op het vlak van dierenrechten is Respect voor Dieren. De afgelopen periode trok Respect voor Dieren (RvD) veel nieuwe activisten aan, die voornamelijk uit de anarchistische hoek komen. Inmiddels beschikt RvD over onderafdelingen in het hele land - waaronder in Rotterdam.⁷³ De afgelopen jaren hebben dan ook meerdere acties van RvD in Rotterdam plaatsgevonden. Op zaterdag 14 maart 2009 voerde RvD bijvoorbeeld nog actie tegen bont in Rotterdam.⁷⁴ Door middel van flyers, spandoeken en posters informeerden zij het (winkelend) publiek waar bont vandaan komt en hoe het vervaardigd wordt. Doelwitten van deze actie waren winkels die zich inlaten met bont, te weten: Mody Mary, Escada en Armani Jeans. Ook in januari⁷⁵ en september 2008 was Escada al het doelwit van RvD, in januari 2008 was bovendien ook Shoebaloo doelwit van de acties. Hiervan zijn ook filmpjes op internet beschikbaar.⁷⁶ Ook in het verleden was RvD actief in Rotterdam en werd gedemonstreerd bij Thomas Cook en Circus Ahoy.⁷⁷ Om geld voor deze acties in te zamelen, worden vaak benefietconcerten gehouden in bijvoorbeeld kraakpanden. Dat mensen die zich met kraken bezighouden RvD een warm hart toedragen, blijkt uit een post op een krakersforum waarin een benefiet wordt aangekondigd. Het lid dat dit bericht post, woont in Rotterdam.⁷⁸ Een duidelijker link met de kraakbeweging en RvD is het feit dat Braaksmaak, een mobiele volkskeuken in Rotterdam die elke twee weken ergens anders kookt, in het kader van het bespreken van politieke thema's onder andere eens RvD heeft uitgenodigd. Dit vond plaats op 2 november 2006 aan de Schieweg 61.⁷⁹

De Anti Dierproeven Coalitie (ADC) deed tussen januari en oktober 2009 tenminste zes keer melding van een voorlichtings- en handtekeningenactie. Hieraan namen tussen de twee en tien actievoerders deel.⁸⁰ Op 6 juni 2009 was de Anti Dierproeven Coalitie (ADC) betrokken bij een actie in Rotterdam, waarbij geprotesteerd werd tegen het gebruik van honden en katten als proefdier.⁸¹ Met deze actie wil het ADC 40.000 handtekeningen verzamelen om een motie in de Tweede Kamer aan te kunnen bieden. Hiervoor zijn zij in het hele land, en dus ook in Rotterdam, actief.

Het nationalistische Met de Dieren Tegen de Beesten (MDTB) protesteerde in 2009 eenmaal tegen circus Moskou Holiday in Hoek van Holland. Volgens het demonstratieoverzicht nemen hieraan tien personen deel.⁸²

In 2005 is een medewerkster van de Erasmus Universiteit (EU) genomineerd voor de titel 'Dierenbeul van de Maand' en op een bekende dierenrechtenactivistensite gezet. Het slachtoffer

wordt als gevolg van de nominatie permanent beveiligd.⁸³ Tweemaal heeft de landelijk bekende ‘Vegan Streaker’ zich gemanifesteerd op publieksevenementen: op de Champions Trophy en op het ABN Tennistoernooi.

Organisatieniveau

Meerdere individuen en groepen zijn actief of actief geweest in Rotterdam. Het aantal actievoerders dat in praktijk deelneemt aan acties zoals demonstraties is beperkt. Ook hier geldt dat herhaaldelijk dezelfde personen participeren. De AIVD verklaart de oprichting van lokale afdelingen van RvD juist vanuit de wens van jonge actievoerders om zich in eigen woonomgeving te manifesteren.⁸⁴

Eenmaal was een nationalistisch georiënteerde actiegroep in Rotterdam actief. Ook deze groep geeft zich op een, van oudsher als links bekend staand, actiedomein.

Actieniveau

Met regelmaat vinden protestacties plaats tegen bontwinkels in het Rotterdamse stadscentrum. De acties concentreren zich rond een aantal vaste winkellocaties en het Beursplein. Door middel van flyers, spandoeken en posters informeren groepen zoals met name RvD het (winkelend) publiek waar bont vandaan komt en hoe het vervaardigd wordt. Over acties in Rotterdam van de Nederlandse tak van de Britse groepering Stop Huntingdon Animal Cruelty (SHAC) is nauwelijks informatie voorhanden. Dit is wellicht te verklaren door het feit dat deze groepering zich exclusief richt op het bedrijf Huntingdon Life Sciences (HLS) en bedrijven die zaken met HLS doen. Toch worden op de website van SHAC⁸⁵ een aantal, in Rotterdam gevestigde organisaties genoemd die klant ofwel leverancier zijn van Huntingdon Life Sciences. Daarbij gaat het om: Danzas, Exxon Chemical Holland Ventures B.V., Penauille Servisair Cargo Rotterdam B.V. en Stichting Voorzieningsfonds Shin-Etsu. Voor zover bekend, hebben zich bij klanten noch leveranciers in de onderzoeksperiode acties voorgedaan.

Een respondent geeft aan dat er dwarsverbanden zijn tussen dierenrechtenactivisme en andere linkse stromingen. Dierenrechtenactivisten maken bijvoorbeeld gebruik van dezelfde bussen en kraakpanden als andere links-activistische groeperingen. In Rotterdam zijn twee mogelijke doelen voor dierenrechtenactivisten aanwezig: een farmaceut en het dierproefcentrum van de Erasmus Universiteit. Acties zijn echter zeer moeilijk te voorspellen volgens dezelfde respondent.

Het protest in Rotterdam richt zich relatief vaak tegen het gebruik van bont. In hoeverre de acties succes of gevolgen hebben, is onduidelijk. Mogelijke redenen voor de acties moet, op basis van de actievoerende partijen (‘Vegan Streaker’ en RvD), gezocht worden in ideologische en instrumentele motivaties. De Vegan Streaker lijkt bewust evenementen op te zoeken die garant staan voor veel media-aandacht. Zo verklaart Janssen: *"Vandaag vond een belangrijke hockeywedstrijd plaats die live werd uitgezonden op televisie. Dit moment wou ik aangrijpen om aandacht te vragen voor het dierenleed."*⁸⁶ Dergelijke acties dienen daarmee een expressief doel, dat wil zeggen, de protestactie is gericht op het genereren van veel publieke aandacht voor vermeende maatschappelijke misstanden.

Acties tegen bont in Rotterdam⁸⁷

Rotterdam, Zaterdag 14 maart - Op deze gure zaterdagmiddag voerde Respect voor Dieren in Rotterdam actie tegen bont. We gingen naar verschillende winkels die in het bont verkochten. Bij Mody Mary, Escada en Armani Jeans maakten wij het publiek duidelijk waar bont vandaan komt. Met posters, flyers en een spandoek informeerden wij hen over de herkomst van dit luxeproduct.

Als eerste was de Mody Mary aan de beurt. Met spandoeken, posters en een spandoek maakten wij duidelijk dat deze winkel ervoor kiest om jassen te verkopen waar bont in is verwerkt. In de winter collectie van Mody Mary zit ongelofelijk veel bont. Echter hing nu de lente collectie in de schappen. Met deze actie willen wij de Mody Mary duidelijk maken dat het onacceptabel is dat zij de lijken van weerloze wezens verkopen. Zolang zij er voor kiezen om bont te verkopen, zal Respect voor Dieren er zijn om op te komen voor de dieren in de bontfokkerijen.

"Escada schande, bloed aan je handen", een leus die te horen was in de Karel Doormanstraat. In deze straat is Escada gevestigd. Op het moment is er een internationale campagne actief tegen Escada aan het kloppen. Wij stonden daar voor al die nertsen, vossen, konijnen en andere dieren die sterven in de bontindustrie. Uit naam van winst worden nertsen opgesloten in kleine hokken en vergast. Uit naam van ijdelheid sterven vossen door middel van electrocutie. Escada kiest ervoor om geld te verdienen over de ruggen van deze dieren. Onacceptabel!

Als laatste kwamen wij aan bij Armani Jeans. Armani had in het verleden toegezegd om geen bont meer te verwerken in de collectie. Echter bleek Armani net zo betrouwbaar als de IJslandse banken, zij kozen namelijk wederom voor het grote geld ten koste van dieren. Het feit dat er bont in de collectie is aangetroffen, was voor ons reden om actie te voeren voor de winkel van Armani Jeans aan de Oude Binnenweg in Rotterdam. Op deze plek konden wij veel mensen informeren over het leed waar Armani verantwoordelijk voor is.

Respect voor Dieren gaat door met opkomen voor de dieren die nu opgesloten zitten op de bontfokkerijen. Wij zullen kloppen voor elke vos, elke nerts, elke wasbeer en elk ander dier wat sterft uit naam van mode. Het is onacceptabel dat dieren worden opgesloten en vermoord voor een luxe product zoals bont. Tot de laatste kooi leeg is!

Extremisme?

Het merendeel van de acties kan als gematigd gekenschetst worden: er was geen sprake van wetsovertredingen of geweld tegen personen. Het publiekelijk bewust negatief afschilderen van personen vormt hierop een uitzondering.⁸⁸ De dreiging die uitgaat van extremistische groepen of individuen is, ondanks dat deze mogelijk niet manifest en acuut is, blijvend aanwezig. Een respondent merkt treffend op: *“Er is sprake van een grote mate van onzekerheid. Er moet eigenlijk altijd worden uitgegaan van het ‘worst case’ scenario. De, naar later blijkt, valse bommelding bij de Universiteit van Wageningen is hiervan een duidelijk voorbeeld. Er kan niet worden aangenomen dat de bommelding vals is. Daarmee riskeer je onnodige risico’s en wat als later blijkt dat de melding echt is...”*.

Voor een dierproefcentrum betekent dit dat het continu op zijn hoede moet zijn, bijvoorbeeld met betrekking tot externe informatievoorziening en personeelsbeleid. Ook kan niet blind vertrouwd worden op een vreedzaam verloop van bepaalde acties. De onzekerheid en het continu op je hoede moeten zijn, kan worden beschouwd als de *verborgen impact* van activisme. Er is geen expliciete dreiging van geweld, maar er de sociale veiligheid (het veiligheidsgevoel) kan wel worden aangetast. Alhoewel er geen signalen zijn van extremisme op dit vlak, zijn er wel risico's. Een expliciet risico is het feit dat meerdere Rotterdamse bedrijven (of vestigingen in Rotterdam) worden genoemd in het kader van de strijd tegen HLS. Bij andere organisaties die in ditzelfde licht

zijn 'aangewezen' als bedrijven die betrokken zijn bij HLS hebben onder meer zogenoemde 'home-visits' plaatsgevonden. Van deze bezoeken en daarbij aangebrachte vernielingen of bekladdingen gaat in ieder geval impliciet de dreiging van geweld uit.

3.5 Antifascisme

De bekendste antifascistische organisatie is de Anti Fascistische Actie (AFA). AFA heeft meerdere lokale afdelingen. De AFA heeft ten tijde van de gemeenteraadsverkiezingen in 2006 in meerdere plaatsen waar Nieuw Rechts (NR) o.l.v. Michiel Smit voet aan de grond probeerde te krijgen kranten verspreid waarin de kiezer voor deze partij gewaarschuwd wordt.⁸⁹ In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen wordt het NR door de AFA onmogelijk gemaakt een zaal te huren, daar de zaaleigenaars na het ontvangen van een protestbrief door de knieën gaan en NR laten weten dat zij niet langer welkom zijn.⁹⁰ Andere wapenfeiten van de AFA in Rotterdam betreffen de vermoede aanwezigheid van leden van AFA bij een demonstratie van de Nationale Alliantie (NA)⁹¹ – hoewel andere reacties lijken te duiden op leden van Jeugdstorm⁹² - en een door de politie verhinderde tegendemonstratie die in Rotterdam plaats moest vinden.⁹³ In 2009 informeert 'extreem links' de gemeente over een geplande bijeenkomst van 'extreemrechts'.⁹⁴

In een reactie op de recente brief van de AIVD over AFA neemt AFA afstand van het gevoelde label van 'extremisme':

"Zéér beklagenswaardig is echter de wijze waarop AFA in de brief van de AIVD willens en wetens als geweldsbeluste, extremistische organisatie wordt weggezet. AFA stelt zich ten doel op geweldloze (doch weerbare) wijze, racistische en fascistische organisaties en ideeën zo veel als mogelijk te bestrijden. Wij vinden het onbegrijpelijk, dat iemand dit streven doelbewust als 'extreem' of gewelddadig zou willen afschilderen.

In haar brief aan de Nederlandse burgemeesters gaat de AIVD onder andere in op een actiecampaagne tegen Wilders waaraan AFA (naast andere actiegroepen) deelneemt. De activiteiten die het afgelopen jaar door deze actiecampaagne zijn ontplooid, bestonden zonder uitzondering uit het organiseren van debatten, het publiceren van achtergrondinformatie en het houden van volstrekt geweldloze demonstraties, waaronder een zeer succesvolle fakkeltocht in november vorig jaar in Arnhem. De AIVD stelt in haar schrijven weliswaar niet expliciet dat het een gewelddadige campagne betreft, maar die suggestie wordt duidelijk en doelbewust gewekt. De wijze waarop de AIVD deze volstrekt legale en geweldsloze campagne probeert te criminaliseren, is ronduit schandelijk."

Zie: <http://www.afan.dds.nl/nederland/2010/2010februari08.html>

Andere antifascistische (tegen)demonstraties in Rotterdam worden gehouden door het Turkije Komitee, dat protesteert naar aanleiding van de moord op een Turkse 'verdediger van mensenrechten' en de aanpak (niet voortvarend genoeg) van Justitie daarvan,⁹⁵ door diverse organisaties tegen de Nationale Alliantie⁹⁶ (die daar protesteerde tegen de bouw van een moskee) en door een groep antifascisten die de Februaristaking kwamen herdenken.⁹⁷

Organisatieniveau

AFA is een landelijk bekend activistennetwerk met verschillende lokale afdelingen. De informatiepositie van AFA is bijzonder sterk. Hierdoor zij zijn goed op de hoogte van activiteiten die door haar opponenten worden belegd. De inlichtingen wordt ingezet om tegenstanders zwart te maken, tegendemonstranten (uit het eigen netwerk) te mobiliseren en particulieren of lokale bestuurders te informeren over geplande activiteiten. Hoewel het netwerk in staat is een groot aantal activisten te mobiliseren, is niet duidelijk of deze personen in Rotterdam resideren.

Er is geen sprake van activisten uit Rotterdam die zich hebben georganiseerd of actief zijn in landelijk verband, zo komt naar voren uit een dreigingsanalyse van de politie Rotterdam-Rijnmond uit 2007. De dreiging is beperkt, maar sterk afhankelijk van het aantal extreemrechtse demonstraties of bijeenkomsten in de regio. In de onderzoeksperiode (2006-september 2007) hebben zich - voor zover bekend - geen extreemrechtse demonstraties voorgedaan waardoor tegendemonstraties van de AFA uitbleven. Er hebben zich volgens de analyse geen confrontaties tussen beiden groepen voorgedaan.⁹⁸

Actieniveau

Het optreden van AFA hangt, zoals eerder opgemerkt, nauw samen met activiteiten die worden ontplooid door haar tegenstanders: nationalisten en extreemrechts georiënteerde groepen en bewegingen. De frequentie van het AFA-optreden in Rotterdam is daarmee de laatste jaren minimaal geweest. Het optreden van AFA kan een intimiderend karakter hebben,⁹⁹ zowel op nationalistische of extreemrechtse demonstranten zelf, alsmede op de politie en andere betrokkenen (zaaleigenaar).

Extremisme?

Er is een geweldsrisico als het gaat om antifascisme. Alhoewel AFA benadrukt dat zij geweldloze actie voorstaat, is het in het verleden regelmatig tot geweld gekomen tussen AFA en extreemrechtse demonstranten tegen wie de acties van AFA gericht waren. Dit betekent niet dat AFA altijd 'dader' is, maar het risico op geweld is aanwezig. Dit risico geldt uitsluitend voor diegenen die als 'extreemrechts' worden gezien en niet voor anderen. Tegelijkertijd zit er een risico in deze vorm van eigenrichting omdat het AFA zelf is die besluit tegen wie acties nodig en goorloofd zijn. Van illegale acties is in de regel geen sprake. Hiervan is wel sprake als actievoerders prive-terreinen binnen treden. Ook geweldspleging (indien bewezen) is uiteraard illegaal. Dit betekent dat enkele acties kunnen uitmonden in extremistische acties. Eerdere acties waarbij personen publiekelijk worden 'neergezet' door AFA als 'extreemrechts' kan sprake zijn van aantasting van het veiligheidsgevoel en bijvoorbeeld van smaad of belediging. Wij hebben geen informatie die erop wijst dat dergelijke acties in de afgelopen twee jaar in Rotterdam hebben plaatsgevonden.

4. Conclusies

4.1 Algemeen

In onderstaande formulieren wij de antwoorden op de volgende onderzoeksvragen:

- A.1 Welke definities zijn er in de literatuur voorhanden over links-activisme en -extremisme en welke hoofdstromingen worden er onderscheiden? Hierbij dient in ieder geval onderscheid gemaakt te worden tussen activisme en extremisme.
- A.2 Welke dominante manifestatievormen zijn verbonden aan links-activisme en -extremisme?
- A.3 Wat is er in de recente literatuur bekend wat betreft oorzaken van links-activisme en -extremisme?

Er zijn, zowel in academische studies als publicaties van politie- en inlichtingendiensten, definities beschikbaar van de genoemde begrippen. Deze definities richten zich vooral op enkelvoudige begrippen zoals 'extreem' en 'extremistisch'. Wel voorhanden zijn definities van begrippen als politiek geweld, dierenrechtenactivisme en -extremisme. Zie voor een opsomming van deze begrippen hoofdstuk 2.

In deze verkennende studie voor de Rotterdamse situatie hebben wij gebruik gemaakt van de volgende twee werkdefinities:¹⁰⁰

- *links-activisme*: het fenomeen waarbij personen of groepen buitenparlementaire acties uitvoeren in hun streven naar een, in hun perspectief, rechtvaardiger samenleving. De definitie kan als paraplubegrip worden beschouwd.
- *links-extremisme*: het bij het eigen streven naar een rechtvaardiger samenleving bewust overtreden van de wet door middel van (gewelddadige) illegale acties. Dit omvat alle illegale acties.
- *gewelddadig links-extremisme*: het fenomeen waarbij personen of groepen buitenparlementaire in hun streven naar een, in hun perspectief, rechtvaardiger samenleving acties uitvoeren, waarbij bewust de grenzen van de wet worden overtreden en bedreigd wordt met of daadwerkelijk geweld tegen personen.

Zoals al eerder opgemerkt, lijkt de overheersende benadering van links-activisme c.q. -extremisme voorsnog een statische te zijn; het ontwikkelingsperspectief ontbreekt. Situationele factoren, persoonlijke triggers en/of werving (rekrutering) zijn geen onderdeel van studie geweest en lijken nauwelijks een betekenisvolle rol te vervullen in de huidige stand van wetenschap.

De definitie van radicalisering, zoals gehanteerd door het ISPR,¹⁰¹ geldt voor alle mogelijke vormen van ideologie. De definitie is in principe eveneens toepasbaar op links-activisme c.q. -extremisme. Vraag is nu wat we kunnen opmerken op basis van de resultaten van deze verkennende scan. Een aantal zaken.

1. Of er sprake is van *groeïende bereidheid* kan niet worden vastgesteld. Hiervoor zijn minimaal meerdere gesprekken (op verschillende tijdstippen) met betreffende activisten c.q. extremisten vereist. Zodoende zouden indicaties mogelijk zijn ten aanzien van het proceskarakter van de definitie: is er sprake van een groeiende, een ongewijzigde/stabiele of een afnemende bereidheid ten opzichte van het oorspronkelijke meetmoment?
2. Dat er sprake is van *bereidheid* moge duidelijk zijn, gelet op de geïnventariseerde acties. In ieder geval kan op individueel niveau worden opgemerkt dat de balans tussen 'denken en doen' voor één of meerdere personen niet beperkt blijft tot denken alleen. Zij zetten hun

denken daadwerkelijk om in daden (zie: de harde acties van claimgroepen binnen het protest tegen het asielbeleid). Of met die acties ingrijpende veranderingen worden beoogd, is niet met zekerheid te stellen. Wel kan een zekere bereidheid tot partiële veranderingen binnen een bepaalde sector of gevoerd beleid worden waargenomen (zie: het protest tegen bontgebruik of tegen de aanleg van een kolencentrale). Die veranderingen vormen daarmee geen bedreiging voor de verhoudingen tussen (groepen) burgers onderling, de zogeheten horizontale dimensie van de rechtsorde.¹⁰² Incidenteel kan een bereidheid worden ontwaard tot de toepassing van ondemocratische, al dan niet gewelddadige, middelen, bijvoorbeeld wanneer sprake was van intimidatie, vandalisme en brandstichting. Dan kan worden gesproken van zogenoemd 'ondemocratisch radicalisme'. Het is, in het bestek van deze studie, niet mogelijk uitspraken te doen over de aanwezigheid van al dan niet antidemocratisch radicalisme. Dit vereist diepgaande kennis van denkbeelden, maar vooral van de overtuigingen van actievoerders.

3. De informatie over de activisten zelf, in termen van persoonskenmerken en eventueel aangehangen ideologie, is schaars. De 'Vegan Streaker' is wat dat betreft een uitzondering. Dit geldt nog sterker voor diegenen die verantwoordelijk zijn voor extremistische acties. Wij kunnen dan ook geen stellige uitspraken doen over de mate waarin nagestreefde veranderingen actief dan wel passief worden ondersteund dan wel dat bepaalde lieden daar door derden toe worden aangezet, bijvoorbeeld door actieve werving. Het is niet ondenkbaar dat dergelijke beïnvloedingstactieken worden ingezet binnen kringen waarin activisten c.q. extremisten zich bewegen, fysiek dan wel virtueel, dan wel daarbuiten. Het ligt voor de hand dat grote terughoudendheid wordt betracht in dergelijke activiteiten, ook omdat dit het publieke imago van de betreffende actiegroep kan schaden.

In de geïnventariseerde acties zien wij twee doelen terug. Die sluiten aan bij het onderscheid tussen expressieve en instrumentele doelen. Het onderscheid tussen beide doelen is praktisch niet altijd helder:

1. het verkondigen van de eigen boodschap/het trachten de aandacht te vestigen op een bepaalde zaak of misstand. Het optreden van de Vegan Streaker is hiervan een duidelijk voorbeeld (expressief);
2. het verhogen van de uitvoeringskosten van beleid en/of infrastructurele projecten. Denk hierbij aan de (harde) acties in de Rotterdamse haven, maar eveneens aan de kosten verbonden aan het treffen van voorzorgsmaatregelen voor terugkerende acties (EGM) (instrumenteel).

Ook kan de uitoefening van een bepaalde vorm van dwang worden waargenomen. Hiermee proberen actievoerders bepaalde partijen of organisaties in een door hen gewenste richting te bewegen. De actiecampagne Stop DC-16! is hiervan een voorbeeld. De doelstellingen van dergelijk protest zijn vrij specifiek (stop de nieuwbouw van het detentiecentra op Rotterdam Airport) en vormen daarmee geen directe bedreiging voor de maatschappelijke orde.

Ten aanzien van de actiemethoden kan in algemene zin worden opgemerkt dat:

- gebruik wordt gemaakt van eenvoudige protestmiddelen; actiemiddelen en modus operandi die zich elders hebben bewezen. (Om die reden is het nuttig acties buiten Nederland te monitoren. De kans dat bepaalde protestvormen naar Nederland overwaaien, is niet onwaarschijnlijk);
- er weinig unieke actiekenmerken zijn voor de verschillende actiestromingen;

- actiecampagnes opgebouwd zijn volgens een vast stramien waarbinnen een scala aan actiemethoden ingezet wordt, variërend van vreedzame demonstraties tot dreigementen en vandalisme op het privé-adres van directieleden;
- er kan sprake zijn van verharding van acties;
- de combinatie van overwegend legale acties met 'proportionele harde actie' onduidelijkheden creëert met betrekking tot de daadwerkelijke aard van de actiecampagne en de transparantie van handelen, met andere woorden: in hoeverre wordt er met open vizier actie gevoerd en in hoeverre worden andermans' rechten daarbij gerespecteerd?
- acties zich vooral op de uitvoerders van beleid richten. Opdrachtgevers blijven buiten schot;
- acties richten zich vooral op leidinggevendenden. Hieruit kan een bepaalde mate van instrumentalisme worden afgeleid. Blijkbaar worden personen hoger in de pikorde (directieleden) beter in staat bevonden bepaalde, door activisten onwenselijk geachte zaken, te laten, te veranderen of te beëindigen. Zij zijn ook het zichtbaarst. Hoewel lager personeel niet het primaire doelwit van acties vormt, kunnen zij hier wel mee geconfronteerd (zie het voorbeeld van de bezettingsactie);
- acties niet gericht zijn op het toebrengen van fysiek letsel. Sterker nog, de gedegen voorbereiding en planning van acties lijkt gericht op het voorkomen van fysiek letsel. Die voorbereiding en planning biedt echter geen absolute garanties. Het toeval kan immers niet volledig worden uitgesloten. De kans op het optreden van zijdelingse schade ('collateral damage') is dan ook niet ondenkbaar.

Uit onze literatuurstudie is geen informatie boven tafel gekomen met betrekking tot de oorzaken van links-activisme c.q. -extremisme. Mogelijk zijn deze studies er wel, maar dan in ieder geval niet binnen recente academische literatuur (periode 2007-2009). Wel kunnen uit studies naar verwante fenomenen, zoals islamitisch radicalisme en extreemrechts, verklaringen worden afgeleid. Verklaringen die mogelijk ook opgaan voor links-activisme c.q. -extremisme. Motieven kunnen op het instrumentele vlak liggen, alsook betrekking hebben op identificatie en ideologie. Het is niet duidelijk of dit ook opgaat voor de linkse bewegingen. Dit kan betekenen dat de studie naar (de oorzaken van) links-activisme c.q. -extremisme tegenwoordig niet belangrijk genoeg wordt gevonden of studies zich op andere facetten, zoals het gebruik van moderne communicatietechnieken, of analyseniveau richten (groep- of bewegingsniveau).

4.2 Rotterdam specifiek

In het onderstaande formuleren wij de antwoorden op de volgende onderzoeksvragen:

- B.1 Waar en op welke wijze hebben de onderscheiden van links-activisme c.q. -extremisme zich in de periode 2009-september 2009 gemanifesteerd in Rotterdam?
- B.2 Welke (im)materiële risico's zijn er aan dit verschijnsel verbonden?

Dierenrechtenactivisme c.q. -extremisme: wie, waar, hoe?

In de periode 2008-2009 hebben twee actiegroepen, Respect voor Dieren (4) en de AntiDierproevencoalitie (5), en een individu (2) actie gevoerd in Rotterdam. Het betrof in totaal elf acties, waarvan het merendeel antibontdemonstraties. De acties van RvD concentreren zich op enkele vaste doelwitten; alle winkels waar bont wordt verkocht. De actiegroep is al in 2005 actief in Rotterdam. In dat jaar worden twee demonstraties belegd, waarin gedemonstreerd wordt tegen dierenleed en proefdiergebruik. Hoeveel demonstranten precies deelnemen aan de acties is niet bekend. Uit andere gemeenten is bekend dat het niet om grootschalige, maar juist kleinschalige protesten gaat, waaraan tussen de vier en vijftien personen deelnemen die spandoeken met zich dragen en flyers uitdelen aan passanten. De ADC protesteerde eenmaal tegen proefdiergebruik bij een farmaceutisch bedrijf. De 24-jarige Peter Janssen alias de 'Vegan Streaker' koos twee

sportevenementen voor zijn streak-acties; de Champions Trophy en het ABN Tennistoernooi. Die publieksevenementen lijken bewust gekozen vanwege de media-aandacht die zij trekken.

Eenmaal nam Met de Dieren Tegen de Beesten (MDTB) het initiatief tot een actie tegen dierenleed bij Circus Holiday Moskou. MDTB is geen linkse actiegroep, maar een groep die zich vanuit een nationalistische overtuiging inzet voor dierenwelzijn.

Risico's

De zichtbare protestuitingen die zich de afgelopen twee jaar manifesteerden in Rotterdam gingen niet gepaard met directe (im)materiële risico's. De acties kunnen ons inziens getypeerd worden als expressief activisme. Veelvoorkomende, door dierenrechtenactivisten c.q. -extremisten gepleegde, misdrijven¹⁰³ zoals vernieling, vandalisme en bedreiging zijn wij niet tegengekomen. Of er als gevolg van de acties sprake is geweest van indirecte inkomstenderving is niet inzichtelijk. Het extremisme risico is aanwezig omdat Rotterdamse bedrijven worden genoemd die in relatie worden gezien met Huntington Life Sciences, een bedrijf dat regelmatig onderwerp is van extremisme. Ook kunnen er doelwitten in Rotterdam 'ontstaan' omdat een specifiek bedrijf of activiteit (bijvoorbeeld een circus) in Rotterdam actief wordt.

Anti-asielbeleid: wie, waar, hoe?

Binnen en rond de campagne Werkgroep Stop Deportaties vinden op meerdere, vaste locaties in de periode 2008-2009 ongeveer 11 acties plaats. Die campagne die zich concentreert rond detentiecentra (bajesboten) is al eerder opgestart. Ook in voorgaande jaren vinden regelmatig acties zoals lawaaidemonstraties en blokkadeacties plaats. In 2007 worden drie private partijen doelwit van acties. Dat is op dat moment een unicum. In het verleden concentreerde het protest zich enkel bij de Rotterdamse justitiële inrichtingen, niet bij indirect betrokken uitvoerende partijen. Die ontwikkeling zet zich in 2008 en 2009 voort. In 2009 gaat een tweede actiecampagne, getiteld Stop DC16! van start. Die campagne richt zich primair op betrokken partijen bij ontwerp, bouw en onderhoud van detentiecentra. Binnen deze campagne worden op reguliere tijdstippen vrij ludieke acties uitgevoerd, zoals lawaaidemo's. Die acties worden vooraf op de website (<http://www.dc-16.nl/>) aangekondigd. Via het internet worden sympathisanten uit onder andere Nijmegen, Utrecht en Leiden opgeroepen deel te nemen aan demonstraties.

Wat opvalt, is dat acties die gepaard gaan met vandalisme en bedreigingen, telkenmale worden opgeëist met claimnamen als 'Geen bloed aan mijn handen', 'Betonrot' en 'Gebroken Gla(n)s'. Wie er schuilgaa(n)t achter deze namen is niet bekend. Wel is bekend dat de naam 'Geen bloed aan mijn handen' vaker wordt gebruikt voor acties, zoals tegen aannemer Van Wijnen Timmers (Arnhem, december 2006)¹⁰⁴ en enkele fractievoorzitters (Zeist, februari 2007).¹⁰⁵ Na de actie in Zeist werd een verklaring op internet achtergelaten.

Risico's

De materiële gevolgen zijn niet of nauwelijks inzichtelijk. Wel zijn enkele ruwe indicaties beschikbaar. Het merendeel van de financiële kosten is gelegen in de voorbereiding op acties: loonkosten van betrokken medewerkers, training van personeelsleden en afstemming met politiediensten. Ook schade door vernielingen en/of bekladdingen is, naast reinigingskosten, een belangrijke kostenpost. Een verborgen effect dat gepaard kan gaan (en gaat!) met meervoudige acties gericht op een bepaald doelwit, is het feit dat actievoerders organisaties dwingen zich zeer terughoudend op te stellen in hun publieke presentatie. Niet alle informatie kan op de website worden geplaatst, personeel moet continu op zijn hoede zijn over de (vertrouwelijke) informatie die aan derden verstrekt wordt etc.

De precieze impact van acties die direct dan wel zijdelings het personeel raken, is niet vast te stellen. Hoewel dergelijke acties, althans momenteel niet veelvuldig plaatsvinden, moeten de sociaalpsychologische gevolgen niet worden onderschat. In het bijzonder herhaaldelijke en stelselmatige toepassing van acties gericht op personen kunnen door slachtoffers als stressvol worden ervaren. Ook enkelvoudige bedreigingen kunnen onrust veroorzaken.¹⁰⁶

Het gegeven dat binnen een actiecampagne niet louter onschuldig en ludiek betoogd wordt, wordt expliciet duidelijk uit de brandstichting bij het detentiecentrum op vliegveld Zestienhoven. Het lijkt een duidelijke waarschuwing aan het adres van de betrokken partijen binnen het consortium. Dergelijke extremistische acties brengen een verhoogd veiligheidsrisico met zich mee. Hoewel de professionele voorbereiding op acties, zoals het uitvoeren van verkenningen, door deskundigen als indicatie van niet tegen personen gericht geweld wordt gezien (of het voorkomen dat personen zijdelings slachtoffer worden van acties), biedt die voorbereiding geen absolute garantie dat dit niet een keer zal gebeuren. De kans dat, hoewel misschien niet beoogd, derden veiligheidsrisico's lopen, is niet ondenkbaar.

Acties zijn in hoge mate beheersbaar indien zij vooraf worden aangekondigd. De onvoorspelbaarheid neemt toe, indien acties onverwacht komen. Ook dergelijke onaangekondigde acties hebben plaatsgevonden. De regel geldt dat, indien een organisatie onderdeel is van een actiecampagne, eigenlijk niets kan worden uitgesloten. Het is lastig iets zinnigs te zeggen over de exacte termijn waarop en waar acties worden uitgevoerd, maar dat zij worden uitgevoerd, ligt voor de hand. Gemiddeld vindt op jaarbasis tenminste één harde prikactie plaats.

De brandstichting en 'home-visit' vormen een daad van extremisme. De meeste acties, zolang er geen wetsovertredingen begaan worden, typeren wij als uitingen van activisme. Het concept van 'naming and shaming' zorgt voor veiligheidsrisico's omdat de interpretatie van derden van deze informatie niet kan worden voorspeld en het gebruik van geweld daarmee niet kan worden uitgesloten. Het veiligheidsgevoel van medewerkers kan door de terugkerende acties worden aangetast. Dit geldt zeker daar waar er vrees ontstaat voor 'home visits'. Dit is een impliciete dreiging van geweld. Dit is geen extremisme, maar de effecten en risico's zijn dusdanig dat aandacht en alertheid nodig zijn. Daar waar sprake is van smaad is een actie wel illegaal en valt het wel onder extremisme. Er zijn geen acties die vallen onder gewelddadig extremisme.

Milieuactivisme: wie, waar, hoe?

De afgelopen twee jaar manifesteren zich twee actiegroepen c.q. organisaties in Rotterdam. Greenpeace voert meerdere malen actie, waarvan twee keer bij de E.ON kolencentrale, eenmaal bij Unilever en eenmaal in de Rotterdamse haven. Groenfront! richt zich enkel op E.ON. Hier wordt in 2009 tweemaal actie gevoerd, waarbij men beide keren het bedrijfspand poogt binnen te treden en te bezetten. Of en welk ander doel wordt beoogd dan het louter uitvoeren van een expressieve protestactie, is niet duidelijk. Uit openbare bronnen is bekend dat in 2009 ongeveer vier Groenfront!-activisten de daadwerkelijke actie uitvoerden.

De Greenpeace-actie waarbij blokkades in de haven worden opgeworpen, is een voorbeeld van een grootschalige, expressieve protestactie. Het primair nagestreefde doel lijkt het genereren van massale aandacht van de pers. Hoeveel Greenpeace-activisten deelnemen aan de acties is niet bekend. Bij de laatste actie, een havenblokkade, worden ruim 25 actievoerders door de politie gearresteerd.

Risico's

De protestuitingen van milieuactivisten zijn, met de blijvende activiteit van organisaties als Unilever en E.ON in het Rotterdamse havengebied, van langere duur. Het ligt voor de hand dat de frequentie waarmee het protest plaatsvindt niet fundamenteel toe- dan wel afneemt. Dit geldt eveneens voor de potentiële gevolgen. Deze vorm van protest in combinatie met het gebied waar acties plaatsvinden, kan uitermate verstorend en ontregelend werken. De verstoring binnen één schakel in de keten kan gevolgeffecten in een reeks van schakels teweegbrengen. Een nauwkeurige inschatting van de financieel-economische gevolgen is door betrokken partijen niet gemaakt. Er is geen geweld gebruikt en ook was er geen dreiging van geweld. Wel zijn er mogelijk wetsovertredingen indien er blokkades en binnentredingen plaatsvinden. In die gevallen is sprake van extremisme. Er is geen gewelddadig extremisme.

Antifascisme: wie, waar, hoe?

In de periode 2008- 2009 hebben zich, voor zover bekend, geen betogingen of andere vormen van AFA- activisme voorgedaan in Rotterdam.

Risico's

Het is niet ondenkbaar dat er zich in nabije toekomst betogingen en/of tegendemonstraties van AFA voor zullen doen in Rotterdam. Die kans hangt nauw samen met de manifestatie van rechtse of nationalistische tegenstrevers. Dergelijke betogingen gaan haast per definitie gepaard met openbare ordeproblemen. Het geweldsrisico geldt specifiek door diegenen die als 'extreemrechts' worden beschouwd door de antifascisten. De acties zijn in de regel legaal en activistisch. Bij geweldpleging tijdens bijvoorbeeld een demonstratie is sprake van gewelddadig-extremisme.

4.3 Afsluitend

Buitenparlementair protest en activisme is onlosmakelijk verbonden met een gezond democratisch stelsel. Het kan misstanden aan het licht brengen en op de politieke agenda plaatsen, mensen in beweging brengen, bepaald onwenselijk geacht beleid bijsturen of bestuurders tot verantwoording dwingen. In dat opzicht is activisme een vorm van controlerende macht. Zolang acties binnen de grenzen van de wet vallen en er geen veiligheidsrisico's ontstaan voor derden, zijn dergelijke acties niet problematisch. Anders wordt het indien daarbij bewust de wet wordt overtreden, ondemocratische actiemethoden worden gehanteerd, personen op hun privé-adres worden bezocht en acties niet met open vizier worden gevoerd. Dan kan er sprake zijn van extremisme.

Ook kan het voorkomen, zoals binnen de actiecampagne Stop DC16!, dat vreedzame acties afgewisseld worden met gerichte harde acties. Op dat moment kan twijfel ontstaan over de daadwerkelijke intenties en motieven van actievoerders. Ook kan weliswaar een redelijk nauwkeurige inschatting worden gemaakt van de verwachte aard en risico's van het activisme ('wederom een lawaidemonstratie'), maar kan hierop niet blind worden vertrouwd. Telkenmale moet voorrang worden gegeven aan de keuze voor 'het zekere' (het treffen van voorbereidingsmaatregelen), alleen al uit voorzorg en het vermijden van potentiële veiligheidsrisico's.

Het links-activisme en -extremisme in Rotterdam heeft tot op heden, uitzonderingen daargelaten, in beperkte mate geresulteerd in veiligheidsrisico's of verstoring van de openbare orde. Het risico van verstoring van bedrijfsprocessen (businesscontinuïteit) of effecten in de verschillende schakels in de productieketen is het grootst. Dit is vooral een materieel risico. Hoewel de kans op immateriële, sociaalpsychologische gevolgen klein is (acties gericht op personen en in het privé-

domein zijn minimaal), is de impact daarvan op slachtoffers aanzienlijk. Wij signaleren daarnaast dat het inschatten van risico's complex is als gevolg van continue dreigingen. Als voorbeeld kan de dreiging van dierenrechtenextremisme gelden. Deze dreiging richt zich in principe op de gehele proefdiersector (landelijk), maar wordt ook lokaal continu gevoeld. De sociale veiligheid van mensen wordt hiermee aangetast.

Het aantal actievoerders dat actief is binnen de onderscheiden actiethema's in Nederland (en datzelfde geldt waarschijnlijk voor Rotterdam) is beperkt. Binnen elke stroming is een harde kern actief van een of enkele personen. Zij vormen de drijvende kracht achter acties die door geheel Nederland worden georganiseerd en uitgevoerd. Hieruit kan worden afgeleid dat hun actieradius zich niet enkel beperkt tot de gemeentegrenzen. Zij opereren door heel Nederland (en zelfs internationaal). De personen die de harde kern vormen, kunnen worden beschouwd als een uniek kenmerk van een actiestroming. Naast de harde kern beroepsactivisten kan een losse groep meelopers c.q. sympathisanten worden waargenomen. Zij komen in wisselende samenstellingen bijeen rond een bepaalde actie. Deze groep is vaak woonachtig in de regio of gemeente waar acties plaatsvinden.

Kader voor de aanpak

Het grijze vlak tussen activisme en extremisme is groot en betreft met name die acties die een gevoel van onveiligheid met zich mee kunnen brengen bij gedupeerden. Ook gaat het om de onvoorspelbare effecten van openbare oproepen tot actie tegen bij naam genoemde bedrijven *en* medewerkers. De terugkerende doelwitten van acties in Rotterdam zijn bekend en ook de actievoerende groepen en hun actiemethoden zijn bekend. Risico's op escalatie zijn enige mate voorspelbaar (anti fascisme demonstraties, verharding in campagnes van Stop DC16, acties tegen objecten die worden gezien als overtreders van dierenrechten) Dit maakt gerichte aandacht voor gedupeerden (zowel vooraf als na acties) en het voorbereiden van een passende – en proportionele – aanpak mogelijk. De onbekende risico's vergen alertheid (zoals de mogelijke doelwitten in relatie tot HLS en asielextremisme).

Bijlage 1 Literatuur

- AIVD, *Dierenrechtenextremisme in Nederland. Gefragmenteerd maar groeiende*, april 2009.
- AIVD, *Jaarverslagen, 2004-2009*.
- AIVD, *Het vuur van het verzet*, 2010.
- AIVD, *Activiteiten Antifascistische Actie in relatie tot lokaal bestuur*, 2010.
- Bovenkerk e.a., F., *Bedreigingen in Nederland*, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2005.
- Buijs, F.J., Demant, F. en Hamdy, A., *Strijders van eigen bodem*, AUP, Amsterdam, 2006.
- Buijs, F. J., *Overtuiging en geweld*, Babylon-De Geus, Amsterdam, 1995.
- IVA, *Polarisatie en radicalisering in Nederland. Een verkenning van de stand van zaken in 2009*, 2009.
- Leiden, van, I., Arts, N., en Ferwerda, H. *Rellen om te rellen*, Reed Business, Amsterdam, 2009.
- Linden, A., *Besmet. Levenslopen en motieven van extreem-rechtse activisten in Nederland*, 2008.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Dierenrechtenextremisme (brochure gemeente en bedrijven)*, Den Haag, 2009.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Operationeel actieplan polarisatie en radicalisering 2009*, Den Haag, december 2008.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Actieplan Polarisatie en radicalisering 2007-201*, Den Haag, 2007.
- Nijdam, M.J., Olf, M., De Vries, M., Martens, W.J. en Gersons, B.P.R., *Psychosociale effecten van dreiging en beveiliging*. Rapport in opdracht van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding, AMC, Universiteit van Amsterdam, 2009.
- Politie Rotterdam-Rijnmond, *Dreigingsanalyse Links Extremisme en dierenrechtenactivisme*, november 2007.
- Schuyt, C.J.M., *Recht, orde en ongehoorzaamheid*, Rotterdam, 1972.
- Sprinzak, E., *The Process of Delegitimation. Towards a Linkage Theory of Political Terrorism*, *Terrorism and Political Violence* 3 (1), p.50-68, 1991.
- TK 29 754, nr. 143, Terrorismebestrijding, vergaderjaar 2008-2009, Intensivering aanpak dierenrechtenactivisme, Den Haag, 2 maart 2009.
- Verbij, A., *Tien rode jaren. Links radicalisme in Nederland 1970-1980*, Ambo, 2005.
- Voerman, B., *Tussen woord en daad. Gedragkundige inschatting van bedreigingen*, KLPD, 2009.
- Wille, A., *The accidental activist*, Leiden, 1994.

Ook is gebruik gemaakt van het digitale krantenarchief LexisNexis en internet.

Bijlage 2 Overzicht acties

ANTI- ASIELBELEID			
Datum	Groep	Doelwit	Type/manifestatievorm
2004	'Actiegroep Onbegrensd'	Detentiecentrum Zestienhoven	Poging tot actie (verhinderd door politie)
2004	'Sluit de Deportatiecentra'	Detentiecentrum Zestienhoven	Lawaaidemonstratie
2006	'Joke Kaviaar'	Uitzetcentrum Rotterdam	Website (jokekaviaar.nl/ vrijheidvanbeweging.nl)
2006	Zwartboek UC R'dam	Uitzetcentrum Rotterdam	Verslagen vanaf 2006
2006 (6)	'Werkgroep Stop Deportaties' (WSD)	Bajesboten Rotterdam (Bibby Stockholm)	Blokkadeactie
2006 (7)	WSD	Bajesboten Rotterdam	Blokkadeactie
2006 (10)	WSD	Bajesboten Rotterdam	Blokkadeactie
2006	Platform 'Stop de inburgeringsplicht'	Verdonk/racistische inburgeringsplannen	
2006 (05)	EORG107	Detentieboot Merwedehaven	Lawaaidemonstratie ('Guantanamo a/d Maas')
2006 (06)	EORG	Detentieboot Merwedehaven	Lawaaidemonstratie, vastketenen
2007	'Geen bloed aan mijn handen'	Dura Vermeer, EGM Architecten en Van Wijnen	Bekladden met verf
2007	WSD	Bajesboten Rotterdam	Blokkadeactie
2007	WSD	Uitzetcentrum Rotterdam	Vastketenen/blokkade

2008	Actiegroep 'Gebroken Gla(n)s'	Strukton/Ballast Nedam	Acties (verf)
2008	WSD	EGM Architecten	Doodligactie
2008	WSD	EGM Architecten	Afleveren oefen-illegalen
2008	Diversen (AGUU108)	Detentieboot (Bibby Stockholm)	Lawaaidemonstratie (na sterfgeval)
2009	WSD/Stop DC16!	EGM Architecten + Zestienhoven	Lawaaidemonstratie
2009	'Sluit de Uitzetcentra' en WSD	DC16 + R'dam uitzetcentrum	Actie (2009) NB ook op krakerforum aangekondigd.
2009	Socialistische Partij (SP)	Uitzetcentrum R'dam	Wake
2009 (02)	'Betonrot'	EGM Architecten	Dreigmail/Bekladden met verf
2009	Vrijheid van Beweging	EGM Architecten	Website, oproep tot sturen protestbrief
2009	Stop DC16! (Steungroep Leiden)	EGM Architecten + Zestienhoven	Lawaaidemonstraties
2009	The Anarchist Fire	Detentiecentrum Rotterdam Airport	Brandstichting

MILIEU			
Datum	Groep	Doelwit	Type/manifestatievorm
2007	Groenfront!	E.ON	Protest tegen bouw nieuwe kolencentrale
2007	Groenfront!	E.ON	Bezetting kantoorpand (Protest tegen bouw kolencentrale)
2007	Groenfront! en Saving Iceland	(Consulaat van) IJsland	Protest tegen industrieprogramma

2008	Greenpeace	E.ON	Geluidsoverlast sirene nachtelijke uren
2008	Greenpeace	Unilever	Protest
2008	Greenpeace	E.ON (kolencentrale)	Blokkade kolenschepen
2009	Groenfront!	E.ON	Binnendringen bedrijfspand
2009	Groenfront!	E.ON	Bezetten bedrijfspand
2009	Greenpeace	Kolenhaven/-transporten	Havenblokkade

DIERENRECHTEN			
Datum	Groep	Doelwit	Type/manifestatievorm
2005	RvD	Circus Ahoy	Demonstratie (tegen uitbuiting van dieren/dierenleed)
2005	RvD	Thomas Cook/Ambassade Mauritius + Nepal	Demonstratie (tegen proefdiergebruik)
2005	Individueel	Hoofd Erasmus Dierproefcentrum	'Naming/shaming' (tegen proefdiergebruik)
2007	PETA Nederland	-	Actie tegen eten vlees (2 actievoerders, naakt, verpakt in cellofaan)
2008	RvD	Escada	Demonstratie (anti-bont)
2008	RvD	Escada, Shoebaloo	Demonstratie (anti-bont)
2008	RvD	Mody Mari, Armani en Escada	Demonstratie (anti-bont)

2008	Individueel (Vegan Streaker)	Champions Trophy Rotterdam	Streaker
2008	Individueel (Vegan Streaker)	ABN Tennistoernooi	Streaker
2009	ADC	(RUG)/Janssen Pharmaceutica	Demonstratie (tegen proefdiergebruik)
2009	MDTB	Circus Moskou Holiday	Nb
2009	ADC	-	Voorlichting over dierproeven en dieren leed
2009	ADC	-	Voorlichting over dierproeven en dieren leed
2009	ADC	-	Voorlichting over dierproeven en dieren leed
2009	RvD	Mody Mary, Escada, Armani Jeans	Anti-bont demonstratie
2009	ADC	-	Voorlichting over dierproeven en dieren leed

ANTIFASCISME			
Datum	Groep	Doelwit	Type/manifestatievorm
2005	AFA	Nieuw Rechts (NR)/zaaleigenaren	Protestbrief
2005	AFA	Nieuw Rechts	Blokkade ingang zaal (2005)
2005	Diverse antifascistische organisaties	Nationale Alliantie (NA)/Nieuwe Nationale Partij (NNP)	(Tegen)demonstratie

2006	AFA	Nieuw Rechts	Verspreiding Kranten
2007	AFA ?	Nationale Alliantie (NA)	(Tegen)demonstratie

Eindnoten

- ¹ AIVD, *Het vuur van het verzet*, 2009; AIVD, *Activiteiten Antifascistische Actie in relatie tot lokaal bestuur*, 2010.
- ² *Actieplan Polarisation en radicalisering 2007-2011*, p. 2.
- ³ *Operationeel actieplan polarisatie en radicalisering 2009*, december 2008, p.5.
- ⁴ Zie: KLPD, *CBA Radicaal dierenrechtenactivisme 1999-2003*, 2004
- ⁵ De website www.indymedia.nl is de enige en meest volledige open bron waar berichten worden geplaatst van allerlei vormen van activisme c.q. extremisme.
- ⁶ Wille, A., *The accidental activist*, Leiden, 1994.
- ⁷ AIVD, *Jaarverslag 2004*, april 2005, p. 44.
- ⁸ Dit is een veelgehanteerde indeling. Zie: Vrij Media Centrum Nederland (www.indymedia.nl).
- ⁹ AIVD, *Jaarverslag 2008*, april 2009, p. 35.
- ¹⁰ Buijs, F.J., Demant, F. en Hamdy, A., *Strijders van eigen bodem*, AUP, Amsterdam, 2006, p. 12.
- ¹¹ Idem, p. 13-14.
- ¹² Schuyt, C.J.M., *Recht, orde en ongehoorzaamheid*, Rotterdam, 1972, p. 310-332. Schuyt noemt o.m. als kenmerken: samenhang tussen doel en middel, weloverwogen en openheid van en omtrent de handeling, uitputting van alle andere (legale) actiemiddelen, geweldloosheid en het zoveel mogelijk respecteren van andermans' rechten.
- ¹³ Idem, p. 325.
- ¹⁴ Buijs, F. J., *Overtuiging en geweld*, Babylon-De Geus, Amsterdam, 1995, p. 175.
- ¹⁵ IVA, *Polarisatie en radicalisering in Nederland. Een verkenning van de stand van zaken in 2009*, 2009, p.100.
- ¹⁶ Idem.
- ¹⁷ Idem, p. 101.
- ¹⁸ Idem, p.101.
- ¹⁹ AIVD, *Dierenrechtenextremisme in Nederland. Gefragmenteerd maar groeiende*, april 2009, p.7-8.
- ²⁰ TK 29 754, nr. 143, Terrorismebestrijding, vergaderjaar 2008-2009, Intensivering aanpak dierenrechtenactivisme, Den Haag, 2 maart 2009, p.3. Zie ook: AIVD, *Dierenrechtenextremisme in Nederland. Gefragmenteerd maar groeiende*, april 2009, p.8.
- ²¹ Idem, p.3.
- ²² AIVD, *Dierenrechtenextremisme in Nederland. Gefragmenteerd maar groeiende*, april 2009, p.8.
- ²³ Buijs, F. J., *Overtuiging en geweld*, Babylon-De Geus, Amsterdam, 1995, p. 176.
- ²⁴ AIVD, *Jaarverslag 2008*, 2009, p. 36.
- ²⁵ Idem, p. 175-176.
- ²⁶ Zie bijvoorbeeld de website die zich specifiek richt tegen extreemrechtse demonstraties, in het bijzonder de NVU: <http://laatzenietlopen.blogspot.com/>
- ²⁷ Zie bijvoorbeeld *Hoofdprijs anti-G8 wedstrijd is 1000 euro*, op <http://indymedia.nl/nl/2008/07/53333.shtml>, *'Studenti in movimento contro G8* op <http://www.ecn.org/studentivsg8/>, *Stop G8* <http://www.ecn.org/stopg8/>, *Resist G20* <http://resistg20.org/>, *G20 Meltdown in the city* <http://www.g-20meltdown.org/>
- ²⁸ <http://www.netcu.org.uk/default.jsp>
- ²⁹ Zie onder meer www.stop-dc16.nl en specifiek http://www.dc-16.nl/wie_waar_DC16.html
- ³⁰ AIVD, *Het vuur van het verzet*, 2010
- ³¹ Buijs, F. J., *Overtuiging en geweld*, Babylon-De Geus, Amsterdam, 1995, p.11.
- ³² Idem, p.192.
- ³³ Linden, A., *Besmet. Levenslopen en motieven van extreem-rechtse activisten in Nederland*, 2008, p. 46-49.
- ³⁴ Idem, p. 259/262.
- ³⁵ Buijs, F.J., Demant, F. en Hamdy, A., *Strijders van eigen bodem*, AUP, Amsterdam, 2006, p.236- 240.
- ³⁶ Leiden, van, I., Arts, N., en Ferwerda, H., *Rellen om te relen*, Arnhem, 2009.
- ³⁷ Toelichting op het doel van Indymedia.nl: "Indymedia NL is een Nederlands initiatief van een breed platform van onafhankelijke media-activisten en is geïnspireerd op het reeds bestaande Internationale Indymedia-netwerk van IMC's (Independent Media Centers): <http://www.indymedia.org> Dit netwerk is geboren uit de behoefte zelf alternatief nieuws te brengen over onderwerpen als globalisering, de wereldcrisis en andere zaken die in de traditionele media vaak geen of onvoldoende ruimte krijgen (...) De noodzaak van het opzetten van het wereldwijde Indymedia-netwerk vond zijn oorsprong in Seattle (V.S.) alwaar de traditionele media hoofdzakelijk de schermutselingen van (autoriteiten met) aktievoerders eenzijdig in beeld brachten en de achterliggende verhalen negeerden. Ook in Nederland zijn sensatiejournalistiek en oppervlakkige berichtgeving schering en inslag.". Bron: www.indymedia.nl/nl/static/help.intro.shtml
- ³⁸ http://rotterdam.sp.nl/bericht/10009/060922-theo_cornelissen_sluit_uzc_en_detentieboten_nu.html
- ³⁹ <http://www.humanistischverbond.nl/dossiers/mensenrechten/meer>
- ⁴⁰ <http://www.jokekaviaar.nl/zestienhoven.html>
- ⁴¹ <http://www.vrijheidvanbeweging.nl/rotterdam-airport/bezoekverslagen.html>
- ⁴² <http://www.ravagedigitaal.org/index.htm?2007nieuws/oktober/73/nws.php~mainFrame>
- ⁴³ <http://indymedia.nl/nl/2006/12/41182.shtml>; voor details over de acties: <http://www.indymedia.nl/nl/2006/06/37336.shtml>; <http://www.indymedia.nl/nl/2006/07/38016.shtml>; <http://www.indymedia.nl/nl/2006/09/38656.shtml>; <http://www.indymedia.nl/nl/2006/10/39340.shtml>; <http://www.indymedia.nl/nl/2007/01/41574.shtml>

- ⁴⁴ <http://indymedia.nl/nl/2006/05/36522.shtml>
- ⁴⁵ Te weten: Solidariteitsorganisatie voor vluchtelingen en migranten zonder verblijfsvergunning (STIL), Anarchistische Anti-deportatie Groep Utrecht (AAGU), Werkgroep Vluchtelingen Vrij (WVV), Van Harte Pardon, De 50 van Groningen, Steunpunt vluchtelingen Amsterdam (ASKV), Participating refugees in multicultural Europe (PRIME), Voor Vluchtelingen Collectief Friesland, Steungroep Vrouwen Zonder Verblijfsvergunning (SVZV) en Vrij Partij (Rotterdam)
- ⁴⁶ <http://indymedia.nl/nl/2007/03/42988.shtml>
- ⁴⁷ <http://www.sluitkampzeist.nl/?q=content/donderdag-9-april-lawaaidemonstratie-bij-egm-architecten-en-uitzetcenrum-zestienhoven>; <http://indymedia.nl/nl/2008/09/54758.shtml>;
<http://www.ravagedigitaal.org/index.htm?2009nieuws/februari/08/nws.php-mainFrame>;
<http://www.devrije.nl/archives/00002622.html>; <http://indymedia.nl/nl/2008/09/54758.shtml>
- ⁴⁸ <http://indymedia.nl/nl/2008/06/53163.shtml>
- ⁴⁹ <http://www.rtvrijmond.nl/Homepage/Nieuws?view=/News/Default/2009/februari/Woning%20architect%20uitzetcenrum%20bekl>
- ⁵⁰ <http://www.devrije.nl/archives/00002622.html>
- ⁵¹ <http://www.cobouw.nl/nieuws/2010/01/13/Strukton-sluit-poort-voor-lawaaiprotest.html>
- ⁵² <https://prod.indymedia.nl/en/2008/05/52182.shtml>; <http://rotterdam.sp.nl/bericht/22299/080107-wake-zestienhoven-fort-europa-en-de-libische-variant.html>
- ⁵³ <http://www.kraak-forum.nl/viewtopic.php?f=8&t=5882>
- ⁵⁴ <http://www.gebladerte.nl/11238f77.htm>
- ⁵⁵ AIVD, *Jaarverslag 2004*, april 2005, p. 44., *Jaarverslag 2007*, p.55 en *Jaarverslag 2008*, p.51.
- ⁵⁶ Politie Rotterdam- Rijnmond, *Dreigingsanalyse Links Extremisme en dierenrechtenactivisme*, november 2007, p. 2-3.
- ⁵⁷ Zie bijvoorbeeld de oproep vanuit de Steungroep Leiden: <http://www.indymedia.nl/nl/2009/07/60763.shtml>
- ⁵⁸ <http://www.indymedia.nl/nl/2009/08/61170.shtml>
- ⁵⁹ Het verzet tegen het asiel- en vreemdelingenbeleid, zo merkt de AIVD op in haar recente Jaarverslag, is een vast onderdeel geworden binnen het Nederlandse links-activisme. Daarbij worden, aan dierenrechtenextremisten gelijksoortige, modus operandi gehanteerd. (AIVD, *Jaarverslag 2008*, 2009, p.35-36.)
- ⁶⁰ AD Rotterdam, 30 juni 2008: http://www.ad.nl/rotterdam/2409829/Bloedige_actie_tegen_detentiecentrum.html
- ⁶¹ <http://www.elsevier.nl/web/10212103/Nieuws/Nederland/Milieuactivisten-Greenpeace-blokkeren-kolenschepen.htm?rss=true>
- ⁶² <http://www.elsevier.nl/web/Nieuws/Laatste-24-uur.htm?contentid=230587> ;
- ⁶³ <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=794>
- ⁶⁴ <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=744>
- ⁶⁵ <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?amount=0&blogid=2&query=Rotterdam>
- ⁶⁶ <http://www.rnw.nl/nl/caribiana/article/politie-be%3%ABindigt-actie-greenpeace-rotterdam>
- ⁶⁷ <http://nos.nl/artikel/96519-politie-maakt-einde-aan-actie-greenpeace.html>
- ⁶⁸ Idem, p. 2/4.
- ⁶⁹ Zie de uitgangspunten van Groenfront! EarthFirst!: <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=36>
- ⁷⁰ <http://www.greenpeace.nl/about>
- ⁷¹ <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=36>
- ⁷² <https://ssl.direkte-aktie.net/cms/groenfront.php?itemid=1052>
- ⁷³ AIVD, *Dierenrechtenactivisme in Nederland: gefragmenteerd maar groeiende*, 2009.
- ⁷⁴ <http://www.respectvoordieren.nl/respect-voor-dieren-rotterdam.html>
- ⁷⁵ <http://www.veganisme.org/?activiteit=111>
- ⁷⁶ <http://nl.netlog.com/go/explore/videos/videoid=nl-2033398>
- ⁷⁷ <http://indymedia.nl/nl/2005/12/33227.shtml>
- ⁷⁸ <http://www.kraak-forum.nl/viewtopic.php?f=18&t=2282>
- ⁷⁹ http://squat.net/rotterdam/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=34
- ⁸⁰ Demonstratieoverzicht 2009.
- ⁸¹ http://www.ad.nl/rotterdam/stad/3273185/Actie_tegen_proeven_met_hond_en_kat.html
- ⁸² Demonstratieoverzicht 2009.
- ⁸³ <http://www.elsevier.nl/web/1053360/Nieuws/Nederland/Dierenbeul-sleept-activist-voor-rechter.htm>
- ⁸⁴ AIVD, *Dierenrechtenextremisme in Nederland, Gefragmenteerd, maar groeiende*, 2009, p. 11.
- ⁸⁵ <http://www.shac.net/action/customers/clients/europe/netherlands.html>
- ⁸⁶ <http://www.veganstreaker.nl/?q=node/15>
- ⁸⁷ <http://www.respectvoordieren.nl/respect-voor-dieren-rotterdam.html>
- ⁸⁸ <http://www.elsevier.nl/web/1053360/Nieuws/Nederland/Dierenbeul-sleept-activist-voor-rechter.htm>
- ⁸⁹ <http://indymedia.nl/nl/2006/02/34487.shtml>
- ⁹⁰ <http://www.defabel.nl/nr.htm>
- ⁹¹ <https://www.indymedia.nl/en/2007/03/43125.shtml>
- ⁹² <http://www.antiantifa.net/forum/viewtopic.php?p=520&sid=a52dc283798d9333b2f50a2304ea6d5f>
- ⁹³ Demonstranten worden in Schiedam door de politie opgepakt, waarbij vele wapens worden aangetroffen.
- ⁹⁴ Demonstratieoverzicht 2009.
- ⁹⁵ <http://indymedia.nl/nl/2001/12/900.shtml>
- ⁹⁶ <http://www.rtno.nl/documents/lombardijen.html>

⁹⁷ http://www.ravagedigitaal.org/1995/181/Wat_krijgen_we_181.htm

⁹⁸ Idem, p. 3.

⁹⁹ AIVD, *Jaarverslag 2006*, Den Haag, 2007, p. 53.

¹⁰⁰ In een studie die momenteel wordt uitgevoerd in opdracht van Politie en Wetenschap wordt deze definitievraag nader verkend.

¹⁰¹ "Radicalisering is de groeiende bereidheid om diep ingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven, te ondersteunen of anderen daartoe aan te zetten. Ingrijpende veranderingen zijn ontwikkelingen die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde (doel), vaak met ondemocratische methoden (middel), die afbreuk doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect)" (BZK, 2007; AIVD, 2007).

¹⁰² Zie voor uitleg van beide dimensies van de democratische rechtsorde: AIVD, *Van Dawa tot Jihad*, 2004.

¹⁰³ Zie: KLPD, *CBA Radicaal Dierenrechtenactivisme*, 2004, p.123-124.

¹⁰⁴ <http://indymedia.nl/nl/2006/12/41091.shtml>

¹⁰⁵ http://www.volkskrant.nl/binnenland/article399469.ece/Huizen_raadsleden_Zeist_beklad_met_rode_verf

¹⁰⁶ Voerman, B., *Tussen woord en daad. Gedragkundige inschatting van bedreigingen*, KLPD, 2009, p. 29. Zie ook: Nijdam, M.J., Olf, M., De Vries, M., Martens, W.J. en Gersons, B.P.R., *Psychosociale effecten van dreiging en beveiliging*. Rapport in opdracht van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding, AMC, Universiteit van Amsterdam, 2009.

¹⁰⁷ Europese Organisatie ter bescherming van de Rechten van Gedefinieerden.

¹⁰⁸ Anarchistische Anti-deportatiegroep Utrecht.